

Els orígens de la Diputació del General o Generalitat de Catalunya i els primers diputats escollits a Cervera*

MARIA TERESA FERRER I MALLOL
Institut d'Estudis Catalans

ELS ORÍGENS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

La Diputació del General o Generalitat fou, inicialment, una comissió creada per la Cort de Cervera de 1359 per tal d'administrar el donatiu fet al rei Pere el Cerimoniós, destinat a pagar l'exèrcit que havia de defensar els regnes de la Corona catalanoaragonesa contra Castella, durant la guerra dita dels Dos Peres (1356-1369) perquè fou protagonitzada pel rei Pere el Cerimoniós a la Corona d'Aragó i pel rei Pere el Cruel a Castella. La Generalitat va néixer, doncs, en un context de guerra.¹

* Aquest treball forma part del projecte de recerca «La Corona de Aragón en el Mediterráneo medieval: puente entre culturas, mediadora entre cristiandad e islam», aprovat i finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència (HUM2007-61131).

1. He estudiat els orígens de la Diputació del General o Generalitat a Maria Teresa FERRER I MALLOL, «Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya (1359-1412)», a *Miscel·lània d'homenatge a Miquel Coll i Alentorn en el seu vuitantè aniversari*, Barcelona, Fundació Jaume I, 1984, p. 221-269; Maria Teresa FERRER I MALLOL, «Origen i evolució de la Diputació del General de Catalunya», a *Les Corts a Catalunya: Actes del Congrés d'Història Institucional* (abril 1988), Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1991, p. 152-159; Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La gènesi de la Generalitat de Catalunya: de la Cort de Cervera a Ferran II (1359-1518)» i «Una institució en constant evolució: les primeres diputacions i biografies de diputats», a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, vol. 1, 1359-1518, Barcelona, Generalitat de Catalunya i Enciclopèdia Catalana, 2003, p. 19-35, 36-45, 46-75 i 81-104; Maria Teresa FERRER I MALLOL, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General o Generalitat en el marc de la guerra amb Castella (1359-1375)», *Anuario de Estudios Medievales*, 34/2 (2004), p. 875-938; Maria Teresa FERRER I MALLOL, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya (1359-1413), 650 anys*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Vicepresidència, 2009, col·l. «Història i Pensament», núm. 7.

El context de la guerra

La Guerra dels Dos Peres fou una guerra terrible i llarga que conculgué de fet amb l'assassinat de Pere el Cruel pel seu germà bastard, el 1369, i de dret amb la pau de 1375.

El mòbil de la guerra per part castellana era la revenja de la humiliació soferta en temps de Ferran IV de Castella, quan aquest sobirà va haver de cedir a Jaume II una part del regne de Múrcia (la meitat meridional de l'actual província d'Alacant) l'any 1304, com a resultat d'una altra guerra. Pere el Cruel volia recuperar aquest territori i assegurar l'hegemonia peninsular de Castella. Segons Pere el Cerimoniós, l'objectiu del seu enemic era el d'eliminar els altres estats peninsulars i proclamar-se emperador d'Espanya.

La guerra es desenvolupà d'una manera molt desfavorable a la confederació catalanoaragonesa, que veié el seu territori envaït i parcialment ocupat, especialment Aragó i el País Valencià, bé que Catalunya i Mallorca també foren atacades, per mar, per la flota de Pere el Cruel l'any 1359.

Revela quin era l'objectiu del rei Pere el Cruel el fet que bategés les terres ocupades a Aragó i al País Valencià com «Castella la Nova». N'informa el rei Pere el Cerimoniós a la seva crònica:

E el dit rei havia posat nom e títol a tota la terra que ens havia tolt, així en regne d'Aragó com en regne de València, Castella la Nova, mas per la gràcia de nostre senyor Déus, lo dit títol durà poc, per tal com ab títol injust posseïa tot ço que ens havia tolt.

Totes les etapes decisives en la formació de la Diputació del General de Catalunya es troben emmarcades en la guerra amb Castella.

La Diputació del General

La comissió escollida a Cervera el 1359 fou anomenada Diputació del General perquè, com les corts, representava tota la societat catalana en general, la generalitat o totalitat del país.

El nomenament de diputats a Cervera fou el primer pas en la formació de la Generalitat. Un segon pas es féu a les Corts de Montsó de 1362-1363, on foren creats els impostos anomenats *generalitats*, «dret d'entrades i eixides» sobre l'exportació/importació, i el dret de la bolla sobre la fabricació i comercialització de teixits, que foren el pilar bàsic de l'economia de la Generalitat. El tercer pas, el més decisiu, fou l'emissió de deute públic per decisió de la Cort de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365, amb la fermança de les generalitats. La Cort garantí la continuïtat de la institució emissora (la Diputació del General) i dels impostos

mentre aquest deute no hagués estat amortitzat; com que no es pogué amortitzar, quedà assegurada la pervivència de la institució.

En els primers temps, el nombre de diputats del General fou variable. La Cort de Cervera de 1359 n'escollí dotze, quatre per braç —braç eclesiàstic, braç militar o nobiliari i braç de les ciutats i viles reials— ja que la Cort s'organitzava en aquests estaments o braços. Aquest nombre tan elevat de diputats, resultà incrementat encara per dotze diputats més, quatre per braç, que foren elegits com a consellers i oïdors de comptes dels diputats del propi braç. No s'indicà quins serien els diputats residents a Barcelona, com es féu després. El perfil social dels diputats de Cervera de 1359 fou molt alt; hi hagué primeres figures tant al braç eclesiàstic com al militar.

Els diputats escollits a Cervera el 1359

Qui eren aquests personatges que foren els primers diputats del General o Generalitat de Catalunya? Sempre m'ha semblat interessant saber quines vides hi havia al darrere dels noms que trobem lligats a càrrecs a l'edat mitjana; a quines famílies pertanyien, quina era la seva situació social, quines qualitats i formació tenien i per què havien arribat a aquella posició, encara que no sempre aconseguim saber aquestes circumstàncies.

No és la primera vegada que m'aproximo a les biografies dels diputats. L'any 2003, Enciclopèdia Catalana, amb el suport institucional de la Generalitat de Catalunya, publicà l'obra *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, dirigida per Josep Maria Solé i Sabaté, en la qual vaig col·laborar pel que fa a, especialment, l'etapa inicial de la institució, abans de la consolidació i regulació de 1413. Un dels objectius era fixar la llista dels diputats de les successives «legislatures» i presentar dades biogràfiques dels diputats, encara que el títol insisteixi, per aproximar-se al gran públic, en els «presidents» de la Generalitat, que a l'edat mitjana no existiren, fora d'una preeminència protocol·lària atorgada sempre als eclesiàstics, dins de cada estrat social. L'obra és d'alta divulgació i, per tant, no té notes erudites, però és un treball de recerca perquè els estudis prosopogràfics s'han desenvolupat poc entre nosaltres i només en els casos de les famílies nobiliàries més importants.² Posteriorment, vaig publicar les semblances dels diputats del braç reial des del 1359 fins al 1413 en un treball erudit amb notes.³

2. Vegeu les biografies d'un gran nombre de diputats fins al 1413, on també s'analitza la seva activitat com a diputats a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, vol. 1, 1359-1518, p. 46-75 i 81-104.

3. Maria Teresa FERRER I MALLOL, «Els diputats del braç de les ciutats i viles reials de 1359 a 1413. Perfils biogràfics», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, núm. 26 (2005), *Homenatge a la professora Dra. Carme Batlle i Gallart*, p. 515-549.

Ara presento les semblances dels membres de la que en podríem dir la «primera legislatura», és a dir, dels que foren nomenats a Cervera i de tots tres braços. En la major part dels casos no solament les biografies compten ara amb les referències bibliogràfiques i documentals, que no podien figurar a la *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, sinó que són més àmplies perquè ha aparegut nova bibliografia o he trobat més documentació, cosa que ha permès conèixer millor aquests personatges. Sovint aquestes semblances poden donar només un perfil socioeconòmic del personatge, mentre que en altres casos podem refer millor la seva vida i les seves activitats. En alguns casos, per exemple en el dels grans famílies nobiliàries dels Cabrera o dels Cardona, com que la informació és excessiva per a l'article, ha calgut fer una síntesi del que se sap dels personatges concrets tractats aquí, amb alguna aportació documental nova. La informació ha estat espigolada en un gran nombre d'obres i treballs, més del que pot semblar a través de les notes, i ha estat completada, en part, amb documentació, especialment en el cas de personatges menys coneguts.

Recullo només les biografies dels dotze membres de la primera Diputació del General, quatre per cada braç, deixant de banda, amb una sola excepció, els dotze consellers dels diputats, també quatre per braç, nomenats tots a la Cort de Cervera de 1359, en plena guerra amb Castella. De l'actuació d'aquests diputats n'hi ha notícia almenys fins al desembre de 1361.⁴

ELS DIPUTATS DEL BRAÇ DE L'ESGLÉSIA

Berenguer de Cruïlles

Dins del braç eclesiàstic, el diputat més important era el bisbe de Girona.⁵ Era fill de Bernat de Cruïlles i de Peratallada, d'una important família nobiliària que posseïa un extens senyoriu al Baix Empordà, i havia nascut probablement vers 1310;⁶

4. ACA, C, reg. 1384, f. 40 v. (1361, desembre, 11). Cit. a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 231.

5. Cf. informacions sobre el seu pontificat a Jaume VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. xiv, Madrid, 1803-1852, p. 14-17; Enrique FLÓREZ, Antolín MERINO i José de la CANAL, *España Sagrada*, vol. XLIV, Madrid, 1826, p. 64-68; *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, Barcelona, Claret, 1998-2001; Maria Teresa FERRER I MALLOL, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, cit., vol. 1, p. 46-56; amplio molt la biografia que vaig fer per a aquesta obra i hi afegeixo les notes. Jaume de PUIG I OLIVER i Josep M. MARQUÈS I PLANAGU-MÀ (ed.), *Lletres del bisbe de Girona*, vol. 1 (n. 1-620), *Bernat de Vilamarí (1292-1312)*, *Pere d'Urrea (1325-1328)*, *Gastó de Montcada (1328-1334)*, *Arnau de Mont-rodon (1335-1348)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Facultat de Teologia de Catalunya i Ajuntament de Girona, 2007, dades biogràfiques a la p. 294, n. 457.

6. Christian GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, vol. 1, Girona, Ajuntament de Girona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993-1994, p. 69.

com altres fills de la noblesa no primogènits, fou destinat a l'Església. Una canon-gia, un càrrec catedralici o un bisbat, si demostraven les qualitats adequades, els podien proporcionar les rendes i el poder que corresponien a un membre del seu estament i des d'aquestes posicions mantenir la solidaritat familiar. En moments difícils per a alguns membres de la seva família, no dubtà a mostrar aquesta solidaritat, per exemple envers els fills del seu germà, l'almirall Jofre Gilabert de Cruïlles, que havia mort l'any 1339 com a conseqüència de les ferides rebudes al setge d'Algesires, mentre que la seva esposa, Sibil·la de Vergua, havia mort pocs mesos després, al començament del 1340.⁷ L'any 1344, Berenguer de Cruïlles, que era llavors cabiscol de la catedral de Girona, es responsabilitzà, mitjançant un debitori, del dot de la seva neboda Geraldona, que es casava amb Huguet de Pallars, senyor del castell de Rupit i fill del noble Ramon Roger de Pallars, senyor de Mataplana.⁸ Però finalment no es féu càrrec de la tutoria i procuració dels altres nebots, Jofre, que era l'hereu, i ja havia arribat a l'edat adulta, Bernat i Isabel, que encara eren menors d'edat. L'any 1346 fou designat tutor i curador, a prec dels parents, Huguet d'Empúries, que havia d'inventariar els béns dels fills de l'almirall, tant els que estiguessin obligats al seu oncle el bisbe Berenguer en nom d'ells, com altres béns.⁹ Degué mantenir una relació freqüent amb la seva germana Constança, casada amb Guillem Galceran de la Serra, com ho demostra el fet que el 1344 cavalcaven junts, amb altres nobles, quan foren atacats en el terme de la Bisbal.¹⁰

També ell degué beneficiar-se de la solidaritat familiar. El seu oncle Gilabert de Cruïlles, primer sagristà i després bisbe de Girona (1334-1335),¹¹ degué afavorir els inicis de la seva carrera eclesiàstica. Des del 1319, Berenguer fou clergue del capítol de la catedral de Girona, canonge des del 1321, cabiscol des del 1334 i vicari general juntament amb Ramon de Santapau el mateix any; gaudia de les capellanies de Galliners i Vilopriu; fou procurador del seu oncle el bisbe Gilabert de Cruïlles per instar el reconeixement dels feus del vescomtat de Bas a la cort del rei Alfons el Benigne, i procurador també per a altres afers; a la mort del seu

7. A causa del desemparament en què podien quedar els fills, el rei Pere el Cerimoniós manà al batlle general de València, Arnau Samorera, que se'n fes càrrec, els guardés al lloc que li semblés més oportú, emparés els béns del matrimoni i amb aquests béns mantingués els fills: ACA, C, reg. 1056, f. 45 v. - 46 r. (1340, febrer, 2. Saragossa).

8. Josep M. PONS GURI, *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric «Fidel Fita» d'Arenys de Mar*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1984, doc. 400, p. 113.

9. ACA, C, reg. 879, f. 104 v. (1346, febrer, 8 i 10).

10. J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, *Lletres del bisbe de Girona*, vol. 1, doc. 193, p. 293-295. El 1347 fou atacat per un escrivà, Francesc Ballester: *ibidem*, p. 250.

11. El bisbe l'esmenta com a oncle en una carta a l'arquebisbe de Tarragona: Jaume de PUIG i OLIVER, «Documents relatius a la inquisició del *Registrum litterarum* de l'Arxiu diocesà de Girona», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 17 (1998), p. 383-462, doc. 17 (1353, juliol, 12).

oncle, el 1335, fou el seu marmessor;¹² durant l'episcopat d'Arnau de Mont-rodon (1335-1348) assistí el 22 d'abril de 1338, com a precentor o cabiscol de la catedral de Girona, a la presa de possessió com a canonge de Barcelona del rei Pere¹³ i el 1341 assistí al concili provincial com a procurador del capítol; d'aquests anys és la topada, el 1342, del rei Pere el Cerimoniós amb l'alta jerarquia eclesiàstica giro-nina, que fou expulsada de pau i treva, inclòs Berenguer de Cruïlles; per aquest motiu el papa Benet XII excomunicà Pere el Cerimoniós en el Concili de Vienne, poc després, però, s'arribà a la concòrdia.¹⁴ Probablement fou per mirar de trobar una solució a aquest conflicte que Berenguer de Cruïlles demanà i obtingué un guiatge reial per anar a la cort, per a ell i els seus acompanyants, que no podrien ésser perseguits per cap excés envers els oficials reials. El guiatge, de l'11 de febrer de 1343, durava només un mes i cobria el viatge d'anada i tornada i l'estada a la cort.¹⁵ Aquesta mena de guiatges per anar a la cort revelen sempre una tensió molt forta amb el monarca.

Fou elegit bisbe de Girona el 3 de desembre de 1348, seguidament fou nomenat pel papa Climent VI i consagrat el 22 de març de 1349.¹⁶ Governà aquesta diòcesi durant una mica més de dotze anys.

El bisbat de Girona posseïa un patrimoni important en terres, feus i rendes, que donaven al bisbe un gran poder i influència al seu territori. Berenguer de Cruïlles esmerçà en el govern de la seva diòcesi una energia notable per tal de mantenir la jurisdicció eclesiàstica en els coronats, persones que tenien ordres menors però no feien vida eclesiàstica sinó totalment laica, i diversos drets, com les notaries eclesiàstiques o les immunitats. Per aquest motiu topà amb diversos poders.¹⁷

El 1349 exigí a l'infant Ramon Berenguer, comte d'Empúries, que era oncle del monarca, la revocació d'un impost perquè considerava que atemptava contra la immunitat eclesiàstica¹⁸ i mantingué encara amb ell una altra contenció perquè

12. J. de PUIG i J. M. MARQUÈS i PLANAGUMÀ, *Lletres del bisbe de Girona*, vol. I, p. 294. Cf. també Josep M. MARQUÈS i PLANAGUMÀ, «El govern de la diòcesi i de la bisbalia de Girona (1334-1362)», *Estudis del Baix Empordà*, núm. 12 (1993), p. 85-105, concretament p. 88.

13. Josep BAUCELLS REIG, «Els comtes de Barcelona, reis d'Aragó i reis d'Espanya canonges de la seu de Barcelona», *Estudis d'Història Medieval*, VI (1973), *Estudis dedicats a Ferran Soldevila en ocasió del seu setanta-cinquè aniversari* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Societat Catalana d'Estudis Històrics), p. 93-123, concretament p. 107 i 123.

14. J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, *Lletres del bisbe de Girona*, vol. I, p. 262 i 294.

15. ACA, C, reg. 874, f. 40 r. (1342, febrer, 11. Barcelona).

16. C. EUBEL, *Hierarchia Catholica*, I, Monasterii Patavii, 1913; el seu antecessor morí el 21 de novembre de 1348, Berenguer de Cruïlles fou elegit el 3 de desembre de 1348 i fou consagrat el 22 de març de 1349.

17. Ch. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, vol. I, p. 62 i 110.

18. *Ibidem*, p. 62, 69 i 110.

l'infant es negava a fer-li homenatge pels feus que tenia per la seu de Girona; la qüestió s'allargà entre 1350 i 1352 provocant violències i guerra entre totes dues parts fins que l'inquisidor Nicolau Rossell, provincial dels predicadors, aconseguí fer cedir l'infant; el bisbe hagué d'informar el papa d'aquests greus incidents i de la seva fi.¹⁹ A causa, precisament, dels danys infligits per l'exèrcit del comte d'Empúries, l'inquisidor Nicolau Rossell imposà el pagament d'una talla als clergues del comtat, però hagué d'atendre la súplica d'alguns eclesiàstics amb jurisdicció al comtat que es queixaren perquè eren castigats per fets en els quals no havien participat.²⁰

Les notaries foren motiu d'una topada amb el rei Pere el Cerimoniós, que també era molt gelós de les seves regalies. L'any 1352 el rei volia imposar el monopoli del notariat per als notaris reials a la ciutat de Girona i prohibí als altres notaris redactar escriptures a la ciutat de Girona, si no eren substituïts de Bernat de Toylà, que tenia l'escribania per concessió reial. Però l'exercici del notariat pels rectors de parròquies, pels escrivans de les catedrals o dels monestirs era un dret consagrat per un ús immemorial i era també una font d'ingressos, als quals els clergues no volien pas renunciar. La protesta del bisbe obligà el rei, de moment, a fer marxa enrere i a declarar, el 4 de febrer de 1352, que la prohibició no afectava els drets del bisbe ni de l'església de Girona, i a manar que d'aquesta declaració també se'n fes crida.²¹

L'any següent, però, el monarca donava suport a la ciutat i als ciutadans de Girona en els plets que mantenien amb el bisbe; assegurava que no toleraria que el prelat causés perjudicis als drets i a la jurisdicció reials i envià a la ciutat Ramon de Vilanova perquè els ajudés contra el bisbe.²² Aquesta segona topada es degué al zel antiherètic del bisbe, que havia trobat més de cinc-cents heretges —compresos els usurers— al bisbat, com veurem després.

També tingué topades amb altres senyors. A Llagostera, els oficials de Pere de Montcada, que havien pres possessió de la jurisdicció civil del castell de Lloret i de l'escribania i notaria del terme, que era del rector de la parròquia, foren excomunicats pel bisbe Cruïlles fins que s'arribà a una sentència arbitral l'any 1357.²³

19. J. de PUIG, «Documents relatius a la inquisició del *Registrum litterarum...*», doc. 14 (1352, agost, 21).

20. *Ibidem*, doc. 20.

21. Maria Teresa FERRER I MALLOL, «Notariat laic contra notariat eclesiàstic. Un episodi de la pugna entre ambdós a Girona (1374-1380)», *Estudios y Documentos de los Archivos de Protocolos*, núm. v (1977), p. 19-34, concretament p. 32-33.

22. M. Josepa ARNALL I JUAN, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2000, 2 v., p. 396-398, doc. 183 i 184 (1353, abril, 15 i 1353, novembre, 7).

23. Josep M. PONS GURI, «La sentència sobre el castell de Lloret», a *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, vol. III, Barcelona, Fundació Noguera, 1989, p. 169.

J. M. Marquès el qualifica d'«home enèrgic, extrovertit i fins intemperant en el parlar», caràcter que es desprèn d'algunes expressions de les seves lletres, com quan deia que la presó d'un clergue criminal li causava més alegria que el regal d'un mul que costava 500 florins o quan deia que valia més que Galceran de Cartellà s'ocupés de tondre cabres que de governar clergues.²⁴ El seu caràcter irascible i a vegades violent, molt comú en els membres de l'estament militar, es mostrà, per exemple, quan colpejà un clergue de la seva família, Bernat Llach; hagué d'ésser absolt d'aquesta falta com també, més d'una vegada, de la del joc, cosa no permesa als eclesiàstics, ni tan sols si era un joc tan refinat com els escacs, als quals era afeccionat.²⁵

Pel que fa al govern de la diòcesi, efectuà visites pastorals a setanta-vuit parròquies, l'any 1350, però potser no ho féu personalment;²⁶ malgrat que no obtingué l'autorització papal per delegar la visita fins al 1356, permís que li costà 500 florins d'or, des del 1352 encomanà les visites a diferents persones, Guillem Cavaller, Ramon d'Horta i Ponç de Conomina;²⁷ malgrat aquesta autorització, visità ell mateix el monestir d'Amer l'any 1362.²⁸ Celebrà nombrosos sínodes, que eren un altre instrument important de control i adoctrinament de la clerecia, en els quals publicà trenta constitucions. En el sínode que celebrà del 6 al 7 d'abril de 1350, malgrat que no se'n coneix cap constitució, s'hi prengueren acords per defensar els drets de l'Església, per seguir procediments judicials contra els autors d'agressions i mort en persona de clergues i per fer una talla per pagar les despeses del procés. Es conserven constitucions no datades que haurien d'ésser, segons Pons Guri, del període de 1348 a 1351, que prohibien alguns jocs als clergues. Celebrà altres sínodes el 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359 i 1360, és a dir, cada any. Hi foren adoptades mesures per imposar als clergues una vestimenta senzilla i decent i per prohibir que tinguessin dones a casa amb les quals pequessin. L'assistència als sínodes era obligatòria per als clergues. Fins al 1354 la inassistència era castigada amb l'excomunió; aquest any, el bisbe Cruïlles hi afegí penes pecuniàries en relació amb la qualitat de l'infractor. Només causes justificades eximien de l'assistència, però calia enviar-hi un altre clergue i hi havien d'assistir amb la deguda dignitat.²⁹ Una de les seves constitucions sinodals s'ocupà, precisament, de les es-

24. J. M. MARQUÈS, «El govern de la diòcesi i de la bisbalia de Girona...», p. 88.

25. J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, *Lletres del bisbe de Girona*, vol. I, p. 294.

26. Christian GUILLERÉ, «Les visites pastorales en Tarraconaise à la fin du Moyen Âge. L'exemple de la diocèse de Gérone», *Melanges de la Casa de Velázquez*, XIX/1 (1983), p. 139.

27. J. M. MARQUÈS, «El govern de la diòcesi i de la bisbalia de Girona...», p. 91 i 92.

28. Ch. GUILLERÉ, «Les visites pastorales en Tarraconaise...», p. 139.

29. Tomàs NOGUER I MUSQUERAS i Josep M. PONS GURI, «Constitucions sinodals de Girona de la primera compilació», a J. M. PONS GURI, *Recull d'estudis...*, vol. II, p. 171-187, constitucions 21 i 24-25.

crivanyes eclesiàstiques, que havien estat motiu d'enfrontament amb Pere el Cerimoniós, com hem vist.³⁰

Una de les seves prioritats fou la lluita contra l'heretgia; ho era des d'abans d'esdevenir bisbe: quan era només xantre demanà que el bisbe actués contra Arnau de Sant Iscle, sospitós d'heretgia. Esdevingut bisbe, fou molt actiu en la persecució dels heretges, amb la col·laboració dels dominics Nicolau Rossell i Nicolau Eimeric, però obligà aquest darrer a respectar la seva jurisdicció i a no actuar sense el seu consentiment tant en sentenciar o mitigar càstigs per blasfèmia, com en aplicar turment. L'any 1353 es vantava, en una carta a l'arquebisbe de Tarragona, d'haver trobat, juntament amb Nicolau Rossell, més de cinc-cents heretges; un, Pere d'Anglada, apel·là el metropolità. Segons el bisbe Cruïlles, l'apel·lació no era fonamentada, com tampoc no ho era la de Bonanat de Tornavells, acusat d'usura. Segons el bisbe, els ciutadans de Girona havien fet gestions contra ell prop del rei i del papa, imitant, deia, el tirà Rufi en temps de sant Feliu de Girona i de Diocleciana. Accedí, en canvi, a perdonar la pena a un que havia estat castigat per heretge, segons el bisbe justament, a precs del seu nebot, el vescomte de Rocabertí; bé que el renyà per intercedir per un heretge, li comunicà que li havia remès la pena en honor seu. També pretengué actuar contra dues dones condemnades per heretgia a Tarragona i anuncià que, si no s'esmenaven, serien condemnades a mort; reclamà, a més, sospitosos d'heretgia al comte d'Empúries.³¹ Fins i tot l'afirmació d'un veí de Camprodon que els bisbes no tenien poder per excomunicar podia ésser considerada heretgia pel bisbe. El bisbe Cruïlles fou molt rigorós en la persecució de la usura, delictes en el qual incloïa fins i tot violaris i censals morts, motiu pel qual prohibí, en una constitució sinodal, als clergues de la seva diòcesi que en compressin.³²

Fou vicari general seu Galceran de Montcorb, prevere del capítol, i també fou col·laborador seu el carmelita Arnau Tremir, que sembla que actuà com a visitador. El càrrec de majordom, que regia el palau bisbal i ajudava el bisbe en el govern de les possessions de la bisbalia, fou ocupat per Pere Fresol i després per Ramon d'Estanyol.³³

El seu interès per l'art i la cultura es manifestà tant en el fet de sufragar l'acabament del retaule d'orfebreria de la catedral de Girona, començat pel seu antecessor, el bisbe Arnau de Montrodon, al qual aplicà les multes imposades als

30. *Ibidem*, p. 185.

31. J. de PUIG, «Documents relatius a la inquisició del *Registrum litterarum...*», doc. 2, 17 (1353, juliol, 12), 21 i 22.

32. J. M. MARQUÈS, «El govern de la diòcesi i de la bisbalia de Girona...», p. 103. Cf. la constitució en què es prohibia la compra de violaris i censals als clergues a T. NOGUER I MUSQUERAS i J. M. PONS GURI, «Constitucions sinodals de Girona de la primera compilació», p. 185-186.

33. J. M. MARQUÈS, «El govern de la diòcesi i de la bisbalia de Girona...», p. 89 i 92.

clergues incontinents,³⁴ com en els llibres. Consta que posseïa, a títol personal, quinze llibres, de temes de religió i dret, que foren venuts a la seva mort.³⁵

No assistí personalment a la Cort de Perpinyà de 1350-1351 ni a les corts posteriors abans de la de 1359 i es féu representar per un procurador,³⁶ mentre que acudí a la Cort de Cervera de 1359,³⁷ on acceptà el càrrec de diputat de la primera Diputació del General de Catalunya, encapçalant els diputats del braç eclesiàstic.³⁸ Aquesta és l'única manifestació que coneixem per ara d'intervenció, amb protagonisme, en els afers públics, potser a causa del moment de greu perill per al país en la guerra amb Castella, que havia envaït i ocupat part d'Aragó i del País Valencià.³⁹ De tota manera, encara que no assistís a totes les corts, es preocupà de resoldre tot allò que afectava els homes de l'Església a la diòcesi de Girona; així, doncs, l'any 1356, pactà amb el rei la substitució del dret d'host i cavalcada exigit pel monarca pel pagament d'una ajuda de 60.000 sous. Cada home propi o lliure hauria de pagar 21 sous i 13 diners per redimir el servei.⁴⁰

La guerra tingué altres conseqüències per a la diòcesi de Girona, juntament amb les altres diòcesis catalanes, hagué de contribuir a pagar les dietes del cardenal llegat del papa, Guillaume de la Jugée, que durant l'any 1357 negocià la pau amb Castella i féu una estada de tres-cents catorze dies, estada que costà a l'Església catalana 12.650 florins; també fou efectuat un pagament al cardenal Gui de Boulogne, successor de l'anterior en la tasca de buscar la pau.⁴¹

34. Ch. GUILLERÉ, «Les visites pastorales en Tarraconaise...», p. 131. El bisbe comptava dedicar 40.000 sous barcelonins d'aquestes penes al retaule: J. M. MARQUÈS, «El govern de la diòcesi i de la bisbalia de Girona...», p. 101.

35. Daniel WILLIMAN, *Bibliothèques ecclésiastiques au temps de la papauté d'Avignon*, París, CNRS, 1980, p. 57 i 213. El col·lector Folc Périer es féu càrrec d'aquests llibres.

36. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña: Cortes de Cataluña*, vol. I-2, Madrid, Real Academia de la Historia, 1896-1922, p. 344, 482 i 545.

37. El seu nom apareix entre els signants del donatiu: *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya: Els capítols del donatiu (1288-1384)*, intr. i ed. a cura de Manuel Sánchez Martínez i de Pere Ortí Gost, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1997, doc. XVIII (1 i 2), p. 205 i 225. També apareix com a signant de la resolució d'un greuge presentat al rei en aquesta mateixa Cort: Antoni Maria ARAGÓ i Maria Mercè COSTA, *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*, Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, 1971, doc. 202 (CODOIN, XLIII).

38. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb els altres diputats eclesiàstics i nobles, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 255-263; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 3, p. 60-74.

39. Sobre el context: M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...».

40. Jaume de PUIG i OLIVER i Josep M. MARQUÈS PLANAGUMÀ, «Els primers documents del primer president de la Generalitat de Catalunya, Berenguer de Cruïlles, bisbe de Girona (1359-1362)», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 26 (2007), p. 569-615, concretament p. 285.

41. J. M. MARQUÈS, «El govern de la diòcesi i de la bisbalia de Girona...», p. 98.

A causa de l'exercici del càrrec de diputat pel bisbe Berenguer de Cruïlles, entre 1359 i 1362, s'ha conservat a l'Arxiu Diocesà de Girona documentació de disposicions de corts sobre fogatges i concretament un fogatjament de dos braços de 1357-1358, que potser havia de servir de model del que ell i els altres diputats havien d'organitzar per acord de la Cort de 1359, o simplement havia d'utilitzar els diners resultants del fogatge per a les necessitats de la guerra.⁴² També s'hi han conservat nombroses cartes del bisbe Cruïlles relacionades amb les talles i contribucions decidides per les corts, però més com a cap de l'Església a la diòcesi de Girona que com a diputat, sempre vigilant, com l'any 1358, que els eclesiàstics o els vassalls de l'Església no fossin maltractats, per exemple, si un clergue sense béns era obligat a pagar la talla per a la defensa contra Castella o gent de la jurisdicció eclesiàstica però residents en llocs on vivia gent de jurisdicció nobiliària era obligada a pagar dos cops per totes dues jurisdiccions: passava a terres dels Cabrera, del comte d'Empúries, del vescomte de Rocabertí. En una carta al comte d'Empúries recordava que només ell, el bisbe, i no el rei ni el mateix comte, podia exigir taxes als homes de l'Església i més quan, com en el cas que era motiu de la queixa del bisbe, els homes de l'Església havien de pagar 20 sous i els del comte només 10.⁴³

Potser pensant més en la guerra amb Gènova que no pas en el conflicte amb Castella que s'inicià el 1356, aquest any el rei encarregà al bisbe Cruïlles, als jurats de Girona, al veguer de Girona i Besalú i al domèstic reial, Bernat Cavaller, que s'ocupessin de fortificar Palamós, a fi que pogués defensar-se d'atacs de galeeres enemigues.⁴⁴ La defensa de Palamós fou assumida pel bisbe Cruïlles quan, l'any 1359, l'estol castellà es presentà amenaçadorament davant les costes catalanes. El monarca havia publicat l'usatge *Princeps namque* i havia manat al bisbe que fes anar els seus homes a la ribera de la mar, el mes de juny, per defensar-la. El bisbe ordenà que els homes de la Bisbal, Bàscara, Sant Sadurní, Dosquers i Crespià es concentrassin a la Bisbal per anar a defensar Palamós. El mateix bisbe va anar a Sant Feliu de Guíxols amb cinc mil homes de l'Església per defensar la costa. Els homes de molts altres llocs d'Església de la diòcesi no obeïren la convocatòria perquè estaven segant i també perquè els volien enviar cap a Barcelona; el bisbe no estava d'acord que el rei fes sortir els homes de l'Església de la diòcesi però, per evitar càstigs, redimí amb el rei aquesta obligació per 20.000 sous, que pagà de la seva bossa. El bisbe féu una talla entre els homes de l'Església per recuperar aquesta quantitat i ho

42. Josep M. PONS GURI, «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, xxx (1964), p. 323-498, reeditat a *Recull d'estudis...*, vol. i, p. 255-449.

43. J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, «Els primers documents del primer president de la Generalitat...», p. 296-303, doc. 1-7. A la carta al comte, el bisbe es queixava encara d'altres perjudicis que li causava en la seva jurisdicció.

44. *Llibre verd de la ciutat de Girona (1144-1433)*, ed. a cura de Christian Guilleré, Barcelona, Fundació Noguera, 2000, doc. 300, p. 480-481, esmentat per J. VILLANUEVA, *Viage...*, vol. xiv, p. 14-17.

aconseguí, amb l'ajut de col·lectors que li cedí el mateix rei, menys a les terres de l'abat de Ripoll, que s'hi oposà i es queixà contra el bisbe a la cúria romana.⁴⁵

A la darrerria de setembre de 1359 ja havia estat convocada la cort que havia de començar a Cervera a mitjan octubre i el bisbe cità tots els abats de la seva diòcesi per tal de dissenyar conjuntament una estratègia per queixar-se d'una contribució que els estaven demanant comissaris reials de 8 sous per cada home i que també volien demanar per cada clergue i benefici, a més de les exaccions indegudes que també els nobles volien fer als homes de l'Església. El bisbe els animava també a informar de tots els greuges que tinguessin i a portar tota la documentació necessària per defensar els seus drets. El rei, a la Cort de Cervera, concedí efectivament l'anul·lació de l'exacció de 8 sous per foc d'homes de l'Església i la restitució del que havien pagat, devolució que el bisbe procurà instar.⁴⁶

Com a diputat, el bisbe Cruïlles tingué la missió de recollir el donatiu ofert pels braços de l'Església i de la noblesa a la Cort de Cervera; potser per tal que l'ajudessin en la seva tasca, nomenà dos notaris i ho féu com a diputat. D'altra banda, nombroses cartes s'ocupen d'aspectes de la col·lecta del fogatge, que el bisbe seguí de prop i amenaçà amb l'excomunió tots els que cometien abusos contra homes de l'Església.⁴⁷ També controlà l'actuació dels síndics locals, encarregats de recaptar el fogatge i, per tal que l'exacció fos més justa, procurà que els síndics representessin a cada localitat la mà major, la mitjana i la menor a fi que distribuïssin la talla d'una manera equitativa, tenint en compte els recursos de cadascú.⁴⁸ Vigilà igualment que els homes de senyoriu eclesiàstic no fossin obligats a contribuir amb els de senyoriu nobiliari, ja que haurien resultat doblement gravats. Era un perill que es presentava en llocs amb veïns que depenien de jurisdiccions diverses.⁴⁹

El bisbe Cruïlles s'ocupà també de manar, el 1361, que els homes dependents de l'Església a Girona acudissin a la convocatòria del *Princeps namque* per anar al

45. J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, «Els primers documents del primer president de la Generalitat...», p. 309-312 i 328-331, doc. 14, 16-17 i 26-27. Tampoc tots els homes dels llocs esmentats no havien obeït la convocatòria i hom els volia fer pagar penes fins que el bisbe ordenà el sobreseïment de la demanda. Potser la negociació del bisbe amb el rei es produí el setembre perquè el 19 d'aquest mes el bisbe demanava a deu abats de la diòcesi que li enviessin una bèstia cadascun per poder acudir prop del rei per negociar-hi un afer de l'Església: p. 313-314, doc. 18.

46. J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, «Els primers documents del primer president de la Generalitat...», p. 314-322, 332-334, 337-339 i 343-344, doc. 19-21, 28, 31 i 33; A. M. ARAGÓ i M. M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

47. Per aquest motiu rebé un pagament del canonge Arnau de Busquets i de Ponç d'Altarriba: J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, «Els primers documents del primer president de la Generalitat...», p. 334-335 i 341-384, doc. 29, 32 i 34-67.

48. Jaume de PUIG i OLIVER i Josep M. MARQUÈS i PLANAGUMÀ, «Els darrers documents del primer president de la Generalitat de Catalunya, Berenguer de Cruïlles, bisbe de Girona (1359-1362)», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 27 (2008), p. 7-43, concretament doc. 79, p. 30-31.

49. *Ibidem*, doc. 69, 70, 72, 77, 78 i 82-83, p. 15-18, 20-21, 27-29 i 33-38.

Rosselló, a fi de defensar Catalunya de l'entrada de Joan d'Armanyac, fill del comte d'Armanyac, que estava a sou del rei de Castella.⁵⁰

Igualment, un any després, l'any 1362, el bisbe Cruïlles prometé contribuir a les obres de les muralles de Girona amb 500 sous, dins del gran esforç fet en aquells anys per enfortir totes les defenses de ciutats i viles del país.⁵¹

Morí a Barcelona el 25 de juliol de 1362 i fou soterrat el 27 a l'església de Fra-menors de la mateixa ciutat,⁵² on potser havia acudit a causa del seu càrrec de diputat. Poc després de la seva mort, el rei Pere el Cerimoniós ordenà a Bernat Margarit i a Jaspert de Campllong que s'informessin secretament de tots els béns, especialment béns mobles, que pertanguessin al bisbe Cruïlles i que se n'emparessin. El capellà i familiar del difunt, Felip de Palau, els podia informar. El rei sabia que el papa Innocenci VI havia mort pocs dies abans (el 12 de setembre) i creia que en aquestes circumstàncies els béns del bisbe es podien malbaratar i no arribar a la Cambra Apostòlica. Volia que se'n fes inventari i que es paguessin els deutes als quals el bisbe estigués obligat ja que sovint passava que, si els col·lectors de la cambra se'n feien càrrec immediatament, no pagaven els deutes. Més endavant, els béns serien lliurats a qui correspongués.⁵³

Les dades biogràfiques que tenim de Berenguer de Cruïlles ens mostren, doncs, un home autoritari i exigent tant pel que fa a la moralitat dels clergues com pel que fa a l'ortodòxia i molt gelós de la jurisdicció de l'Església. És un perfil d'home d'Església que, només a causa de la greu crisi que vivia el país, intervingué en els afers públics.

Fra Pere Arnau de Parestortes

Després del bisbe Berenguer de Cruïlles, fra Pere Arnau de Parestortes, que llavors era prior de Catalunya, de l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, és un altre dels diputats del braç eclesiàstic en la primera Diputació del General de Catalunya més importants. El seu nom és mencionat pels historiadors en formes diverses: Peyrestortes, Perestortes o Paretstortes, ja que la forma llatina del cognom

50. *Ibidem*, doc. 73, 80-81 i 84-85, p. 20-21, 31-33 i 39-43.

51. M. J. ARNALL, *Lletres reials a la ciutat de Girona...*, doc. 260 (1362, juliol, 29). No sabem quin era el contingut d'una carta reial que el bisbe reclamava a Jaume Conesa, del 15 de març de 1359: Jaume de PUIG, «Qüestions burocràtiques medievals», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 11 (1992), p. 360-362.

52. Pere PUJOL I TUBAU (ed.), «Crònica del racional de la ciutat (1334-1417)», *Recull de Documents i Estudis* (Ajuntament de Barcelona, Publicacions Històriques), vol. 1, fasc. II (1921), p. 135. Segons la documentació aportada per D. WILLIMAN, *Bibliothèques ecclesiastiques...*, p. 57, la data de la mort hauria estat el 25 de juliol.

53. ACA, C, reg. 1181, f. 1 r.-v. Manament al veguer i al batlle de Girona d'ajudar B. Margarit i J. de Campllong en aquesta comesa (1362, setembre, 17. Perpinyà).

és de *Parietibustortis*. En alguna ocasió l'he esmentat amb el cognom Paretstortes, traduint *Parietibus Tortis*. Darreramet m'he inclinat per la forma Parestortes, que és un topònim del Rosselló, d'on era originari, nom que justificaria la llatinització *Parietibustortis*.⁵⁴

L'any 1319 ja era frare de l'orde⁵⁵ i fou comanador de Barberà, Masdéu i Sant Celoni. Com a comanador de Masdéu, al Rosselló, sembla que inicià la construcció del claustre dels Grans Carmes de Perpinyà, l'any 1333⁵⁶ i sembla que compatibilitzà totes dues comandes durant un temps. Fou comanador de Sant Celoni entre 1335 i 1345; sembla que a vegades era representat per fra Guillem Milàs, comanador de Barcelona.⁵⁷ Segons A. Luttrell, més o menys entre 1337 i 1340, residí a Rodes,⁵⁸ potser per aquesta causa una altra persona havia d'actuar per ell a Sant Celoni. L'any 1340, mentre era a la comanda de Sant Celoni, fou acusat d'haver instigat un avalot popular que es registrà a aquesta població contra el veguer de Vallès, a qui la gent nafrà el cavall; per aquest motiu, el veguer de Barcelona l'empresonà, però el bisbe de Barcelona el defensà i declarà l'entredit a la ciutat de Barcelona.⁵⁹

Era rossellonès i, quan Pere el Cerimoniós portà a terme les seves expedicions contra el regne de Mallorca, per tal d'annexar-lo novament a la seva corona, Pere Arnau de Parestortes, que era comanador de Masdéu, com ja hem dit, es mostrà lleial a Jaume de Mallorca i, l'any 1344, fortificà Masdéu, Palau i altres castells de l'orde al Rosselló, per això el rei Pere el Cerimoniós demanà al prior de Catalunya,

54. Jean CAPEILLE, *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, Marsella, Laffite Reprints, 1978, p. 474-475 (1a ed. Perpinyà, 1914), usa la forma «Peyrestortes», a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 230-231, «Paretstortes».

55. Apareix com a frare en un document del castellà d'Amposta, fra Martí Perez d'Orós, un arbitratge relacionat amb Sant Celoni, de manera que ja devia trobar-se en aquesta comanda que ell mateix regí posteriorment: Josep M. PONS GURI, «Un cartoral de la milícia hospitalària», a *Recull d'estudis...*, vol. III, p. 428, document del 20 d'abril de 1319.

56. J. CAPEILLE, *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, p. 474-475, diu que Arnau «de Parietibustortis» hauria iniciat la construcció del claustre dels Grans Carmes de Perpinyà l'any 1333 i l'hauria acabat l'any 1342.

57. L'any 1336 apareix com a comanador de Sant Celoni en un afer judicial del lloc: Josep M. PONS GURI, «Nous documents de la comanda hospitalària de Sant Celoni», a *Recull d'estudis...*, vol. III, p. 454-456. Josep M. PONS GURI, «La comanda de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem a Sant Celoni», a *Actes de les Primeres Jornades sobre els Ordes Religioso-militars als Països Catalans (segles XII-XIX)*, Tarragona, Diputació de Tarragona, 1994, p. 288-301, concretament p. 295.

58. Anthony LUTTRELL, «The Island of Rhodes and the Hospitallers of Catalunya in the fourteenth century», a Maria Teresa FERRER I MALLOL (COORD.), *Els catalans a la Mediterrània oriental a l'edat mitjana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Secció Històrico-Arqueològica, 2003, col·l. «Sèrie Jornades Científiques», núm. 11, p. 155-165, concretament p. 158.

59. FRANCESC CARRERAS I CANDI, «Ordinacions de bon govern, ordinacions de St. Celoni de 1370», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XII (1925-1926), p. 122; *Els castells catalans*, vol. II, Barcelona, R. Dalmau, 1967-1979, p. 321 i 497-498.

Pere Alquer, i al gran mestre que fos substituït per alguna persona lleial i suggerí el nom de Guillem de Guimerà.⁶⁰

A causa d'aquest enfrontament amb el rei, marxà a Rodes; abans de fer-ho, però, participà en el capítol del priorat de Catalunya celebrat a l'Espluga de Francolí l'any 1345, com a comanador de Masdén i de Sant Celoni. Sortí del regne per terra amb quatre cavalls, tal com consta en el salconduit reial, vàlid per a dos mesos, del 29 de juliol de 1346.⁶¹ Probablement anà a embarcar-se a Aigües Mortes o a Marsella. A Rodes esdevingué almirall de les galeres de l'Hospital el 17 d'abril de 1347, per a la campanya que l'orde, aliada amb Venècia i Xipre, havia de portar a terme contra els turcs. La primavera de 1347, una flota de cent cinquanta vaixells turcs atacaren l'illa d'Imbro, la més septentrional de l'Egeu. Pere Arnau de Parestortes assetjà les tropes turques que havien desembarcat a l'illa i les vencé i els cremà més de cent vaixells; fou l'èxit més ressonant d'aquella campanya contra els turcs, que havia començat el 1345, i el papa felicità l'orde; però els aliats la deixaren sola i l'orde no es veié amb cor de mantenir militarment la plaça d'Esmirna, on els turcs dominaven la fortalesa superior i els hospitalers les inferiors, per això prohibiren a Pere Arnau de Parestortes d'assumir la custòdia de la ciutat.⁶² L'any 1348, abans de marxar de Rodes, Parestortes donà a l'orde una casa a Rodes que havia de servir per albergar els hospitalers catalans, a fi que no haguessin de demanar allotjament, com ell mateix havia hagut de fer.⁶³ Durant aquesta etapa sembla que estigué lligat al priorat de Messina, a Sicília.⁶⁴

El 10 de gener de 1347, quan encara era a Rodes, fou nomenat prior de Catalunya;⁶⁵ el nomenament no fou del gust de Pere el Cerimoniós, que intentà que fos anul·lat, però no ho aconseguí.⁶⁶ El 25 de gener de 1348 Pere Arnau de Parestortes obtingué llicència per peregrinar a Jerusalem i altres llocs sants de l'est

60. Anthony LUTTRELL, «The aragonese Crown and the knights Hospitallers of Rhodes: 1291-1350», *The English Historical Review*, núm. LXXVI (1961), reeditat a *The Hospitallers in Cyprus, Rhodes, Greece and the West: Collected Studies*, Londres, Variorum Reprints, 1978, p. 15.

61. ACA, C, reg. 881, f. 34 v. (1346, juliol, 29. Poblet).

62. Joseph DELAVILLE LE ROULX, *Les Hospitaliers à Rhodes (1310-1421)*, Londres, Variorum Reprints, 1974, p. 108-109.

63. Anthony LUTTRELL, «Hospitaller life in Aragon, 1319-1370», a Derek W. LOMAX i David MACKENZIE (ed.), *God and Man in Medieval Spain: Essays in Honour of J. R. L. Highfield*, Warminster, Aris and Phillips, 1989, p. 113.

64. Pierre BONNEAUD, *Els hospitalers catalans a la fi de l'edat mitjana: L'orde de l'Hospital a Catalunya i a la Mediterrània (1396-1472)*, Lleida, Pagès Editors, 2008, p. 112.

65. Joaquim MIRET I SANS, *Les cases de templers i hospitalers de Catalunya*, Barcelona, Casa de Caritat, 1910-1913, reedició, amb introducció, a cura de Josep M. Sans i Travé, Lleida, Pagès Editors, 2006, p. 414; J. DELAVILLE LE ROULX, *Les Hospitaliers à Rhodes...*, p. 108.

66. Anthony LUTTRELL, «The Hospitaller priory of Catalunya in the Fourteenth Century», a *The Hospitaller State on Rhodes and its Western Provinces, 1306-1462*, Ashgate, Variorum, 1999, p. 4; és la versió anglesa d'«El Priorat de Catalunya: el segle XIV», *L'Avenç*, núm. 179 (1994).

i a Sant Jaume de Galícia.⁶⁷ Ignorem si portà a terme aquests pelegrinatges, en tot cas ja era a Catalunya l'any 1351.

Com a prior de Catalunya, procurà defensar els drets de l'orde i dels seus vassalls; l'any 1351, tingué un enfrontament amb Guillem de Montcada, senyor de Mequinensa, per perjudicis causats a vassalls de l'Hospital a Artesa; la resolució d'aquest contenciós fou confiada a l'arbitratge de tres personatges, l'infant Ramon Berenguer, comte d'Empúries, Lope de Luna, senyor de Sogorb i comte de Luna, i Berenguer d'Abella.⁶⁸

També procurà ampliar el poder i el patrimoni de l'orde, aprofitant les vendes de la jurisdicció reial sobre una gran part de les localitats catalanes, alienacions efectuades per Pere el Cerimoniós per tal de reunir diners per pagar les despeses de les nombroses guerres que afligiren el seu regnat. Concretament, l'any 1357, comprà el mer imperi i tota la jurisdicció que pertanyia al rei a Barberà, a l'Espluga de Francolí, tant a la part Sobirana com a la Jussana, i a Vallfogona de Riucorb, totes de la vegueria de Montblanc, i a més a Torres i a Ciutadilla, a la de Lleida, llocs tots que eren possessions de l'orde, que així passava a tenir-hi tot el poder. El preu d'aquesta alienació, que en realitat era un empenyorament, fou de 40.000 sous de Barcelona i es féu amb carta de gràcia, és a dir, amb compromís de retrovenda, tal com es feien sempre les alienacions del patrimoni reial.⁶⁹ Sembla que Pere Arnau de Parestortes era una persona molt curosa perquè, cosa que no solia passar, demanà al rei una definició més concreta dels drets jurisdiccionals que l'orde havia adquirit, per evitar, deia, conflictes en el futur. Així el rei aclarí que el mer imperi corresponia a la jurisdicció sobre tots els delinqüents, homes i dones, cristians, jueus o moros, que delinquessin dins de cadascuna d'aquelles viles i el seu terme, en els camins i fora dels camins, sempre que fossin del terme.⁷⁰

Fou realista en l'administració del patrimoni de l'orde després de la devallada demogràfica causada per la Pesta Negra de 1348, que deixà sense conreadors moltes de les terres del Priorat de Catalunya, i procurà que fossin establertes en les millors condicions possibles, però evitant que exigències excessives en aquells moments deixessin les terres improductives; disminuï per exemple els tributs a Artesa, que estava despoblat l'any 1359.⁷¹

67. Anthony LUTTRELL, «The Hospitallers of Rhodes between Tuscany and Jerusalem 1310-1431», *Revue Mabillon*, núm. 64 (n. s. 3) (1992), reeditat a *The Hospitaller State on Rhodes and its Western Provinces...*, p. 132.

68. J. MIRET I SANS, *Les cases de templers i hospitalers...*, p. 414.

69. ACA, C, reg. 993, f. 92 r. - 95 r. i 95 r. - 96 r. (1357, abril, 4. La Almunia).

70. ACA, C, reg. 993, f. 96 v. - 97 r. (1357, abril, 29. Épila).

71. J. MIRET I SANS, *Les cases de templers i hospitalers...*, p. 410-411; Anthony LUTTRELL, «Los Hospitalarios en Aragón y la Peste Negra», *Anuario de Estudios Medievales*, 3 (1962), p. 503, reeditat a *The Hospitallers in Cyprus, Rhodes...*

Tingué algun conflicte jurisdiccional amb el veguer reial de Montblanc. Segons el greuge presentat per la vila de Montblanc a la Cort de Perpinyà de 1350-1351, el prior pertorbava el veguer del rei en l'exercici de la jurisdicció reial en els llocs que els hospitalers tenien a la vegueria de Montblanc. Havia fet citar el veguer davant l'oficial de l'arquebisbat de Tarragona i pledejava sobre la jurisdicció. Els de Montblanc es lamentaven que el rei havia assignat un jutge per resoldre aquest conflicte, però el jutge —nomenat a instància del prior— era un home del prior i tenia els béns en llocs dels hospitalers, per tant els de Montblanc l'havien recusat per parcial.⁷²

Assistí com a prior de Catalunya a la Cort de Cervera de 1359⁷³ i acceptà el càrrec de diputat pel braç eclesiàstic, no solament com un servei al país sinó també com una manera d'assegurar la influència del seu orde en els afers nacionals, atesos els extensos territoris que tenia a Catalunya i l'elevat nombre de vassalls amb què comptava.⁷⁴ Pel febrer de 1360 fou ell qui s'encarregà de lliurar 30.000 florins a Bernat de Cabrera, que els rebia en nom del rei com a contribució dels braços eclesiàstic i militar al pagament a fer a l'alcaid de Tarassona per Pere el Cruel perquè lliurés la ciutat al Cerimoniós; aquesta quantitat era només la meitat del que aportava la Diputació, l'altra meitat l'aportà el braç reial.⁷⁵ Sembla, doncs, que tingué un paper rellevant en la gestió dels afers de la Diputació, altrament difícil d'apreciar perquè la documentació sol mencionar els diputats sense especificar.

Tenim constància que s'implicà, fins i tot militarment, en la guerra amb Castella. Després de saber que el rei de Castella havia entrat a Alacant, pel setembre de 1356, Pere el Cerimoniós envià cap a València el comte d'Osona i el prior de Catalunya i també el vescomte de Cardona amb llurs companyies, amb l'ordre d'atansar-se fins on era Pere el Cruel i potser participà en la recuperació d'Alacant pel desembre de 1356; després, guardà la vila juntament amb el mestre de Montesa, bé que poc temps, ja que consta que a la fi de febrer de 1357 hi era el comte

72. *Cortes...*, vol. I-2, p. 425-426.

73. El seu nom apareix entre els signants del donatiu: *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. XVIII (1 i 2), p. 205 i 225. També apareix com a signant de la resolució d'un greuge presentat al rei en aquesta mateixa Cort: A. M. ARAGÓ i M. M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

74. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats eclesiàstics i nobles, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 255-263; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 3, p. 60-74.

75. M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 230-232; M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», cit., vol. I, p. 56; M. T. FERRER, «Origen i evolució de la Diputació del General de Catalunya», p. 152-159; M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 887-888.

d'Osona, el qual havia d'ésser substituït per Ximèn d'Orís; en tot cas, el rei demanava a l'infant Pere que li enviés a Aragó, per tal d'afrontar l'entrada del rei de Castella, Pere de Xèrica, el comte d'Osona, el vescomte de Cardona, el comte de Dénia i el prior de Catalunya, tots amb llurs companyies; era considerat, doncs, un home valuós per a la guerra, igual que els grans magnats.⁷⁶ L'any 1359 el rei l'envià a València amb una companyia de cent homes a cavall perquè defensés la ciutat i després li envià genets dels que eren amb el rei.⁷⁷

Sembla que degué morir vers la fi de l'any 1361 o començament del 1362, ja que el seu successor en el priorat de Catalunya, Ramon de Vilademany, ja exercia aquest càrrec el 24 de maig de 1362.⁷⁸

Romeu Sescomes

Romeu Sescomes fou bisbe de Lleida entre 1361 i 1380 i diputat de la Diputació del General de Catalunya en diverses ocasions, la primera el 1359.⁷⁹ Era nebot de l'arquebisbe de Tarragona, Arnau Sescomes, i sens dubte aquesta circumstància afavorí la seva carrera eclesiàstica, que s'inicià amb una canongia en aquesta catedral. L'any 1345 ja ocupava el càrrec de prior⁸⁰ i, el 1350, accedí a un càrrec important, el de paborde, després de la mort del cardenal Bernat d'Albí, bisbe Portuense, que l'ocupava; com s'esdevenia sovint, la gestió econòmica del cardenal no havia estat prou clara i havia tret grans sumes de diners de la pabordia, en perjudici dels canonges i porcioners; per aquest motiu, Romeu Sescomes reclamà aquestes quantitats al germà i hereu del cardenal, Ramon d'Albí; el plet acabà amb una concòrdia, l'any 1354, per la qual l'hereu prometé restituir 1.500 florins.⁸¹

Devia ésser considerat home de saber perquè l'any 1353 Pere el Cerimoniós, que s'havia atribuït el títol de canceller de l'Estudi General de Lleida, confià a ell,

76. Jerónimo ZURITA, *Anales de la Corona de Aragón*, vol. 4, ed. a cura d'Àngel Canellas López, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1967-1986, p. 311 (IX.VI); Ramon GUBERN, *Epistolari de Pere III*, vol. 1, Barcelona, Barcino, 1955, doc. 18 i 20, col·l. «Els Nostres Clàssics», núm. A-78.

77. ACA, C, reg. 1382, f. 23 v. i 27 v. (1359, juny, 19); J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 380.

78. *Els castells catalans*, vol. IV, p. 1007; J. MIRET I SANS, *Les cases de templers i hospitalers...*, p. 520, a la llista dels grans priors de Catalunya indicà que el predecessor de Pere Arnau de Parestortes era Pere Alquer (1340-1346), a Pere Arnau li assignà un exercici de 1347 a 1360, però no féu començar a Ramon de Vilademany fins al 1363, cosa que mostra uns anys poc documentats tant per a l'un com per a l'altre.

79. Cf. biografies d'aquest personatge a *Diccionari d'història eclesiàstica...* i M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 230, 234 i 245; M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. 1, p. 48.

80. Emili MORERA LLAURADÓ, *Tarragona cristiana: Historia del arzobispado de Tarragona y del territorio de su provincia (Cataluña la Nueva)*, vol. II, Tarragona, 1897, p. 804.

81. *Ibidem*, p. 437-438.

a Ramon de Bas, framenor, i al prior dels dominics de Lleida, la tasca d'examinar Ponç de Fenollet per al doctorat i també li confià l'examen d'un altre doctorand, Guillem Guerau, de Mallorca.⁸²

Governà l'arxidiòcesi de Tarragona en el període de seu vacant, entre la mort de l'arquebisbe Sancho López de Ayerbe (1357) i la presa de possessió del seu successor, Pere Clasquerí (1358). Precisament en aquest període en què governà l'arxidiòcesi defensà la jurisdicció eclesiàstica enfront del rei: el 28 d'octubre de 1357 Pere el Cerimoniós havia manat al veguer de Lleida que detingués alguns veïns de Montblanc, que no havien volgut acceptar el senyoriu del comte de Trastàmara —un senyoriu que recompensava els seus serveis en la guerra contra Castella— i s'havien refugiat a la ciutat i al camp de Tarragona. Sescomes manà al veguer que no hi intervingués perquè el rei no hi tenia la mateixa jurisdicció que en altres llocs.⁸³ Cal fer notar que un nebot seu, anomenat també Romeu Sescomes, fou nomenat veguer reial a Tarragona potser per millorar les tenses relacions entre la jurisdicció eclesiàstica i la reial.⁸⁴ Precisament per la seva relació amb Tarragona, els diputats li pregaren, el mes de març de 1375, d'anar a aquella ciutat per fer d'àrbitre, juntament amb Guerau Regués, en una disputa entre Barcelona i Tarragona, que havia fet descarregar blat a Barenys destinat a la ciutat comtal, incident particularment greu en aquell any de tan gran carestia de blat.⁸⁵

A Lleida, després del seu nomenament episcopal i la presa de possessió, el 21 de febrer de 1361, promulgà decrets sinodals importants en el sínode que convocà l'any 1368, consagrà la nova església de Sant Joan (1372) i fundà a la catedral la capella de Jesús. L'any 1376 assistí al Concili Provincial de Tarragona. Fou també col·lector als estats de la Corona d'Aragó del terç dels delmes que corresponia a la Santa Seu durant el pontificat de Gregori XI.⁸⁶ L'any 1373, fou comissionat pel mateix papa Gregori XI per a l'aprovació de l'orde militar de Sant Jordi d'Alfama, a la qual donà la regla de Sant Agustí, tal com l'observaven els hospitalers.⁸⁷

82. Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, vol. II, ed. a cura d'Albert Balcells, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2000, col·l. «Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica», núm. 54/2, p. LXI i CXIV (facsimil de la primera edició de *Documents per l'història de la cultura catalana mig-aval*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1908-1921); Josep TRENCHS ÒDENA, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, doc. 956 i 957 (en curs de publicació).

83. E. MORERA, *Tarragona cristiana...*, vol. II, p. 458.

84. *Ibidem*, vol. II, p. 533 i 567.

85. *Ibidem*, vol. II, p. 563.

86. J. VILLANUEVA, *Viage...*, vol. XVII, p. 19-20; Josep LLADONOSA I PUJOL, *Història de Lleida*, Tàrrrega, Institut d'Estudis Lleidatans de la Diputació i F. Camps Calmet, 1972, p. 497.

87. Regina SÁINZ DE LA MAZA LASOLI, *La orden de San Jorge de Alfam: Aproximación a su historia*, Barcelona, CSIC, Institución Milá y Fontanals, 1990, p. 75-78 i doc. 80, p. 311-316.

La seva actuació en la política del seu temps fou molt notable. Encara com a paborde de Tarragona, assistí i participà activament a la Cort de Cervera de 1359,⁸⁸ juntament amb Pere Desplà, del braç reial, establí com haurien de contribuir els llocs que havien canviat d'estament per alienació de la jurisdicció per part del rei o per la conversió de ciutadans en cavallers o generosos; l'acord que redactaren fou ratificat encara per les Corts de 1363.⁸⁹ Quan finalitzà la Cort de 1359, fou nomenat un dels quatre diputats del braç eclesiàstic.⁹⁰ La seva gestió degué ésser bona perquè les Corts de Montsó de 1362-1363, la de Barcelona de 1365 —per al donatiu nou— i la de Lleida de 1375 el nomenaren novament diputat; això l'obligà a residir llargues temporades a Barcelona; com que llavors ja havia esdevingut bisbe de Lleida, no devia poder ésser absent tant de temps de la seva diòcesi i aquest degué ésser el motiu que fos substituït per Ramon Gener, cabiscol d'Urgell, tant cap al 1364 com el 1376.⁹¹ A més, fou elegit un dels quatre diputats consellers del braç eclesiàstic per la Cort de Barcelona de 1365 i un dels tres membres d'una comissió que havia de negociar amb els canviadors sobre la gestió del donatiu a la mateixa Cort.⁹²

Cap al 1367 era un dels consellers més escoltats pel rei Pere el Cerimoniós, que li confià missions diplomàtiques importants. Sembla que, com el comte d'Urgell, el vescomte de Cardona i Juan Fernández de Heredia, castellà d'Amposta, el bisbe era contrari a Enric de Trastàmara. Per això, després de la batalla de Nájera de 1367, en la qual Enric de Trastàmara i el seu aliat el comte de Dénia, cosí del Cerimoniós, havien sofert una gran derrota, s'imposà la seva opinió de buscar la treva amb Pere el Cruel i l'amistat del poderós príncep de Gal·les, el seu aliat; el bisbe i els magnats abans esmentats, juntament amb Lope de Gurrea i Jaume Desfar, negociaren a Moros i Deza, i després a Tarassona amb els representants del príncep una aliança amb ell, amb Navarra i amb Portugal per tal de conquerir Castella i Lleó; s'acordà que Pere el Cerimoniós no donaria ajuda a Enric de Trastàmara, que Pere el Cruel hauria de pagar les despeses de guerra que havia ocasionat a la Corona catalanoaragonesa i que la infanta Elionor, filla del rei Pere, es

88. El seu nom apareix entre els signants del donatiu: *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. XVIII (1 i 2), p. 205 i 225. També apareix com a signant de la resolució d'un greuge presentat al rei en aquesta mateixa Cort: A. M. ARAGÓ i M. M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

89. *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. XIX [5], p. 244-245 i 245.

90. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats eclesiàstics i nobles, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 255-263; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 3, p. 60-74.

91. M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 230, 234 i 244.

92. *Cortes...*, vol. II, p. 410.

casaria amb el fill del Príncep Negre, el futur Ricard II. A més, fou signada una treva amb els representants de Pere el Cruel de Castella. Les negociacions repren-gueren a Tarba i Oloron, després de la nova entrada d'Enric de Trastàmara a Castella el mateix any 1367, tant amb els representants anglesos com amb els de Pere el Cruel i els de Navarra; en les negociacions hi participà novament el bisbe de Lleida.⁹³

El 1369 fou un dels àrbitres nomenats pel rei Pere el Cerimoniós, juntament amb un ric home i un cavaller, per negociar amb els de Bertrand Du Guesclin un acord per la possessió de Molina que, com Requena, s'havia lliurat al Cerimoniós d'acord amb els pactes establerts abans amb Enric de Trastàmara. Aquest, un cop aconseguit el tron, després de l'assassinat de Pere el Cruel, no havia respectat aquest compromís i havia donat Molina a Bertrand Du Guesclin, per tal d'indisposar aquest amb el Cerimoniós i dificultar qualsevol guany territorial del Cerimoniós. Finalment, la comissió no es reuní.⁹⁴

En el tractat d'aliança amb Navarra signat l'any 1370 a Tortosa, un tractat dirigit contra Enric de Trastàmara, el bisbe de Lleida fou un dels que el signaren i s'hi comprometeren, cosa que significa que era present a la cort i, segurament, que havia participat en la negociació.⁹⁵ Amb Ramon Alemany de Cervelló, governador de València, formà l'ambaixada enviada a la frontera amb Castella, a Castellfabià, per tal de negociar la pau entre tots dos estats; només s'aconseguí l'acord de posar les diferències en mans del papa i dels cardenals i de preveure un camí per a les reclamacions de danys i represàlies d'una part contra l'altra.⁹⁶ Participà també, juntament amb l'arquebisbe de Saragossa, Ramon Alemany de Cervelló, Dalmau de Mur i Ramon de Cervera, degà d'Urgell, en les negociacions que, finalment, portaren la pau amb Castella, signada l'any 1375 a Almazán per l'arquebisbe de Saragossa i per Ramon Alemany de Cervelló. El bisbe fou un dels confirmants i dels que s'obligaren en aquesta pau per Catalunya.⁹⁷ Una mica abans, l'any 1373, havia negociat també amb Berenguer de Relat, tresorer de la reina, la devolució dels béns dels Cabrera, llevat del comtat d'Osona, a Bernardí de Cabrera, un home

93. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 562-564 i 572-574.

94. *Ibidem*, vol. 4, p. 594-596. Cf. sobre aquesta querella amb Du Guesclin: Àngeles MASIÀ DE ROS, *Relación castellano-aragonesa desde Jaime II a Pedro el Ceremonioso: Apéndice documental*, vol. II, Madrid, CSIC, 1994, doc. 244/209, p. 560-562, i un document similar a 248/4, p. 571-573. Cf. també: Manuel LARRIBA BACIERO, *El señorío de Molina de Aragón en la Corona catalano-aragonesa (1369-1375)*, Torrejón de Ardoz, Diputación Provincial de Guadalajara, 1994.

95. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 605; À. MASIÀ DE ROS, *Relación castellano-aragonesa...*, vol. II, doc. 246/2, p. 565-570.

96. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 618. Cf. el pacte i la confirmació pel rei Pere d'aquest acord a À. MASIÀ DE ROS, *Relación castellano-aragonesa...*, vol. II, doc. 251/15 i 252/16, p. 576-581.

97. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 639-641; À. MASIÀ DE ROS, *Relación castellano-aragonesa...*, vol. II, doc. 259/36, p. 597-605.

que havia d'ésser, en el futur, un gran servidor de la corona.⁹⁸ Fou un dels marmessors de la reina Elionor de Sicília, tercera esposa del Cerimoniós.⁹⁹

A causa de les seva participació en negociacions internacionals tenia còpia, que li havia estat transmesa des d'Avinyó, de la infeudació del regne de Sicília que el rei Frederic de Sicília havia fet a la reina de Nàpols. L'any 1379 Pere el Cerimoniós li demanà aquest i altres documents que tenia en poder seu, segurament a causa de la reclamació del regne que Pere el Cerimoniós portava endavant llavors.¹⁰⁰ Morí l'any següent, 1380.¹⁰¹

Ben al contrari del bisbe Berenguer de Cruïlles, el bisbe Romeu Sescomes fou, doncs, un home profundament interessat en la política del seu temps i en l'exercici del poder.

Arnau de Busquets

El quart diputat del braç eclesiàstic, Arnau de Busquets, era doctor en decrets i canonge de Barcelona.¹⁰² L'any 1351 ja era canonge i procurador de la Pia Almoina dels pobres de la seu de Barcelona; els anys 1352 i 1353 fou, a més, auditor de comptes de l'obra de la seu i el 1369 procurador de la sagristia; custodiava també el segell del capítol. Des del 1357 fins al 1370 fou vicari general del bisbe de Barcelona;¹⁰³ com a vicari, s'ocupà de jutjar processos eclesiàstics, per exemple condemnà com a heretge, l'any 1357, Nicolau de Calàbria, que havia predicat a la ciutat una doctrina molt desviada de l'ortodòxia.¹⁰⁴ Com a vicari general del bisbe Guillem de Torrelles, prengué possessió del bisbat de Barcelona en nom d'aquell l'any 1361.¹⁰⁵ El 8 de maig de 1366, amb l'aprovació del bisbe, instituí dues cerimònies a celebrar a la catedral de Barcelona, una en honor de Sant Iu, al qual tenia

98. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 625; Santiago SOBREQUÉS I VIDAL, *Els barons de Catalunya*, Barcelona, Vicens-Vives, 1961, p. 172 i 268, n. 64.

99. Ulla DEIBEL, «La reina Elionor de Sicília», a *Sobiranes de Catalunya*, Barcelona, Fundació Rabell i Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, 1928, p. 391.

100. ACA, C, reg. 1265, f. 56 r. (1379, octubre, 29). Sobre aquesta reclamació i la projectada expedició a Sicília: Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La política siciliana de Pere el Cerimoniós», a *Els catalans a Sicília*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1992, p. 35-40.

101. *Diccionari d'història eclesiàstica...*, p. 439.

102. M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», cit., vol. I, p. 48-49.

103. ACB, Actes Capitulars o Llibre de la camisa 5 maig 1343 - 13 setembre 1507, en un document del 4 de maig de 1351 el seu nom apareix esmentat per primera vegada com a procurador de la Pia Almoina dels pobres de la seu. Altres càrrecs apareixen mencionats posteriorment a les mateixes actes: són indicacions que m'han estat cedides gentilmente per Anna Pérez.

104. Sebastián PUIG Y PUIG, *Episcopologio de la sede barcinonense*, Barcelona, Biblioteca Balmes, 1929, p. 255.

105. *Ibidem*, p. 257.

gran devoció, que s'havia de celebrar el 19 de maig —que comportava, a més, una donació per als pobres de l'Almoina de la seu— i una altra d'adoració de la vera creu a les primeres vespres abans de la dominica de la Passió, cerimònies per a les quals establí una dotació econòmica amb rendes pròpies, concretament un cens sobre dues peces de terra i sobre una vinya; en la mateixa donació instituí també un aniversari perpetu en remei de la seva ànima i de la dels seus pares i benefactors.¹⁰⁶

Un Arnau de Busquets apareix com un dels procuradors de Barcelona al Parlament de les Ciutats i Viles Reials celebrat l'any 1344 a Barcelona, no sabem si pot ésser el nostre canonge abans d'ésser-ho.¹⁰⁷ El 1350 assistí a la Cort de Perpinyà en representació del capítol de Barcelona, juntament amb el canonge Ramon Romeu, major, Buquets ja era doctor en lleis però encara no era canonge.¹⁰⁸ Assistí també a la Cort de Perpinyà de 1356, llavors com a procurador del bisbe de Barcelona, juntament amb Guillem Gasc. Participà igualment a la Cort de Girona-Barcelona també com a representant del bisbe de Barcelona, però després fou representat ell mateix per Jaume de Santcliment, precentor, i Ramon Romeu, canonge, tots dos ecònoms de la catedral, ja que es trobava *in remotis agentis*, és a dir, en algun lloc allunyat, potser la Santa Seu, per exemple.¹⁰⁹

Com a procurador del bisbe de Barcelona, Miquel de Ricomà, assistí a la Cort de Cervera de 1359.¹¹⁰ La seva presència i, sens dubte, la seva capacitat possibilitaren que fos elegit com a quart diputat pel braç eclesiàstic a la primera Diputació del General de Catalunya.¹¹¹ No sabem quina fou exactament la seva missió com a diputat.

L'experiència acumulada en aquest càrrec i l'expertesa adquirida en la revisió de comptes a la catedral situaren el seu nom repetidament entre els elegits per ésser oïdors de comptes. Formà part de la terna d'oïdors de les Corts de Montsó de 1362-1363, bé que com a substitut de l'arquebisbe de Tarragona, Pere de Clasquerí, que renuncià pel gener de 1365; oïdor de comptes adjunt de la Cort de

106. S. PUIG Y PUIG, *Episcopologio de la sede barcinonense*, doc. CXIX.

107. *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. ix, p. 87.

108. *Cortes...*, vol. I-2, p. 346 i 347.

109. *Cortes...*, vol. I-2, p. 544 i 547.

110. El seu nom apareix entre els signants del donatiu: *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. XVIII (1 i 2), p. 205 i 225. També apareix com a signant de la resolució d'un greuge presentat al rei en aquesta mateixa Cort: A. M. ARAGÓ i M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

111. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats eclesiàstics i nobles, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 255-263; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 3, p. 60-74.

Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365 i novament de la Cort de Barcelona de 1368-1369.¹¹² La Cort de Barcelona-Lleida-Tortosa de 1364-1365 el designà per formar part d'algunes comissions específiques dels tres braços, primer per examinar les procuracions de síndics i procuradors, després per ocupar-se d'un préstec a fer al rei, juntament amb Pere Bussot i Berenguer Despujol¹¹³ i una altra per assignar la remuneració dels diputats de les Corts de Montsó i de les persones que havien treballat per a ells, escrivans, porters i altre personal.¹¹⁴ Morí pel novembre de 1370.

En conjunt, la seva participació en els òrgans de la Diputació del General sembla haver estat molt tècnica.

ELS DIPUTATS DEL BRAÇ MILITAR

Bernat de Cabrera, comte d'Osona

Bernat de Cabrera era fill del vescomte Bernat (II) de Cabrera, conseller del rei, i de Timbors de Fenollet, filla del vescomte d'Illa i de Canet, matrimoni que s'havia separat. No era el primogènit, tenia un germà gran, Ponç, al qual el seu pare prometé el vescomtat com a heretatge si es casava amb Beatriu de Cardona, donació que es féu efectiva el 1347.¹¹⁵ Per al fill segon, Bernardí, havien d'ésser els senyorius castellans que Bernat de Cabrera havia rebut en donació del rei Alfons XI de Castella, com a recompensa pels serveis prestats pel vescomte en el setge d'Algesires i, especialment, per compensar-lo del senyoriu d'Aguilar, prop de Còrdova, que li corresponia per herència de la seva mare, Elionor de Aguilar, però que també pretenia un magnat castellà, Alfonso Fernández Coronel; la política del monarca castellà fou la de reservar-se de moment aquest senyoriu i compensar els possibles hereus. D'aquesta voluntat de Bernat de Cabrera d'assignar els senyorius castellans a Bernardí n'hi ha constància per un document de 1345, en el qual Bernat de Cabrera féu reconèixer el seu fill com a senyor pels habitants de Chillón. Més endavant, però, els Cabrera perderen aquestes possessions o les vengueren.¹¹⁶

Ponç, l'hereu, morí l'any 1349, sense haver tingut successió de la seva esposa, Beatriu de Cardona, germana d'Hug Folc II, i per aquest motiu el vescomtat revertí al pare, que el cedí al fill segon Bernat (III) quan es casà.¹¹⁷

112. M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 230, 235, 237 i 241.

113. *Cortes...*, vol. II, p. 185 i 192-195.

114. *Cortes...*, vol. II, p. 199, 202-203 i 283.

115. Alejandro MARTÍNEZ GIRALT, «L'agitació retir monàstic del vescomte Bernat II de Cabrera», *Quaderns de la Selva*, núm. 20 (2008), p. 43-59, concretament p. 45-46 i 53.

116. Emilio CABRERA, «Bernat de Cabrera, Alfonso Fernández Coronel y la cuestión del Señorío de Aguilar», *Anuario de Estudios Medievales*, 19 (1989), p. 345-367, concretament p. 349 i 356 i doc. 6.

117. S. SOBREQUÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 170-171.

L'any 1350, Bernat (III) es casà amb Margarida de Foix, filla del vescomte de Castellbó, un matrimoni principesc; com que el germà de l'esposa dilatava el pagament del dot, de 265.000 sous, l'any 1353, Bernat de Cabrera aconseguí que, a compte del dot, li fos cedida la part Montcada de Vic, de les dues en què estava dividida la ciutat; la seva esposa li aportà també els castells de Gurb, Tona i Malla.¹¹⁸ Aquell any 1353 havia pres part i s'havia distingit en l'expedició a Sardenya capitanejada pel seu pare.¹¹⁹

L'any 1356, Bernat de Cabrera permutà amb el rei la part reial de Vic amb Vilafranca del Penedès, que pertanyia als Cabrera, així es féu senyor de tota la ciutat de Vic.¹²⁰ Aquesta ambiciosa operació, que posava una ciutat sencera en mans senyorials, fou completada amb la creació del comtat d'Osona, l'any 1356, en benefici de Bernat (III); era el premi als serveis prestats a Sardenya pel seu pare i per ell mateix a l'expedició de 1353 i en la segona expedició encapçalada pel mateix rei, de 1354.¹²¹ Abans, el rei havia retornat a Bernat de Cabrera el vescomtat de Bas, cedit per ell al rei anteriorment.¹²²

El comtat d'Osona comprenia el vescomtat de Cabrera i el de Bas, Vic i, a més, Montclús, Montpalau, Sant Iscle, Solterra, Vall d'Osor, Anglès, Sau, Taradell, Viladrau, Voltregà, Torelló, Cabrera, Roda, Orís. Gurb, Tona i Malla i altres llocs més petits. La possessió de tots aquests dominis permeté formar un estat nobiliari dels més poderosos del país, que des de les terres interiors de Vic arribava a la costa de Blanes i el Maresme, a cavall dels bisbats de Vic i de Girona, amb capital a Blanes. La donació de la part reial causà un gran descontentament a la ciutat de Vic, tant a l'elit urbana com al bisbe, que reclamà la reversió de la part reial a l'Església, puix que no s'havia respectat la condició de permanència en el patrimoni reial estipulada en la cessió d'aquella part de la ciutat feta per l'Església al rei l'any 1315. La revolta de la ciutat hagué d'ésser sufocada per la força; el bisbe fou desterrat i li foren confiscades les rendes, mentre que ell excomunicava Bernat de Cabrera i posava tot el bisbat en entredit, és a dir, sota la prohibició de celebració de culte. Finalment la qüestió es resolgué i el bisbe pogué tornar de l'exili a Avinyó.¹²³

118. S. SOBREQÜÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 170-171; Eduard JUNYENT, *Jurisdiccions i privilegis de la ciutat de Vich*, Vic, Patronato de Estudios Ausonenses, 1969, p. 41 i 202; *Els castells catalans*, vol. IV, p. 153 i 786; Josep M. PONS GURI, «El mercat i la carta de poblament de Calella», a *Recull d'estudis...*, vol. III, p. 153.

119. S. SOBREQÜÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 171.

120. CODOIN, XXXIV, doc. VIII, p. 435-456.

121. *Ibidem*, doc. IX, p. 457-465. La creació del comtat ja li havia estat promesa a Sardenya: *ibidem*, doc. VI, p. 420-429.

122. Ch. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, vol. I, p. 67.

123. Antoni PLADEVALL FONT, *El comtat d'Osona a mig segle XIV: Origen i extensió del comtat d'Osona creat pel rei Pere III a favor de Bernat III de Cabrera el primer de març de 1356*, Barcelona, Els Comtes de la Vall de Marlès, 1972, p. 18-19 i 38; *Els castells catalans*, vol. IV, p. 1014-1015 i 1020.

El creixent poder dels Cabrera i l'ascendent sobre el rei havien determinat la formació d'una facció contrària en el si de l'alta noblesa catalana, aglutinada al voltant de l'infant Ramon Berenguer, oncle del rei i comte d'Empúries; en formaren part el comte de Pallars i els vescomtes de Castellbó i de Cardona, malgrat el parentiu que aquest darrer havia contret uns anys abans amb els Cabrera, quan la seva germana s'havia casat amb el difunt Ponç de Cabrera, i a més Ramon d'Anglesola, Galceran de Rocabertí, senyor de Cabrenys, Dalmau de Queralt, Ramon Alemany de Cervelló, Gombau d'Anglesola i Pere de Cardona. Bernat de Cabrera, comte d'Osona, i el vescomte de Rocabertí desafiaren el comte d'Empúries iniciant, l'any 1357, una de les guerres de bàndols nobiliàries tan freqüents a l'edat mitjana. Molts nobles demanaren guiatge per assistir a la Cort de 1358 per causa d'aquesta guerra. Ni la Cort ni el rei no aconseguiren pacificar-los, només hi reeixí l'infant Pere, germà de Ramon Berenguer d'Empúries.¹²⁴ Pocs mesos després, però, el comte d'Osona i el vescomte de Cardona capitanejaren junts l'estol que sortí a perseguir la flota castellana que havia gosat atacar la platja de Barcelona a primers de juny de 1359.¹²⁵ A la Cort de Cervera de 1359, cadascun dels bàndols del braç nobiliari tingué un diputat, el mateix comte d'Osona¹²⁶ i el vescomte Hug de Cardona. No sabem el grau de col·laboració que hi hagué entre ells, però el comte d'Osona i el vescomte de Cardona estigueren des de 1357 en faccions polítiques oposades. La seva tasca com a diputat de Catalunya degué ésser més aviat limitada.¹²⁷

Mentrestant, la guerra amb Castella feia el seu curs, amb una evolució cada vegada pitjor per a la Corona d'Aragó. L'any 1362, Pere el Cruel trencà la pau vigent, sense declaració de guerra, i assetjà Calataiud, els primers dies de juny. El rei, que era al Rosselló per afrontar una possible incursió de l'infant de Mallorca, hagué de marxar cap a Barcelona ràpidament per tal d'afrontar la situació. Hi arribà el 2 de juliol i convocà a corre-cuita un parlament informal per decidir què calia fer. De moment, envià Bernat de Cabrera, comte d'Osona, amb altres cavallers

124. J. M. PONS GURI, «Un fogotament desconegut de l'any 1358», reeditat a *Recull d'estudis...*, vol. I, p. 277-279; Jesús Ernesto MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón: Su vida familiar*, Barcelona, CSIC, 1948, p. 182.

125. PERE III, «Crònica», a JAUME I, Bernat DESCLOT, Ramon MUNTANER i PERE III, *Les quatre grans cròniques*, ed. a cura de Ferran Soldevila, Barcelona, Selecta, 1971, p. 1134-1136; «Crònica del racional...», p. 132; J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 378-381; S. SOBREQUÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 165; Rafael TASIS i MARCA, *La vida del rei en Pere III*, 2a ed., Barcelona, Aedos, 1961, p. 191-194.

126. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats eclesiàstics i nobles, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 255-263; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 3, p. 60-74.

127. M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 230; M. T. FERRER, «Origen i evolució de la Diputació del General de Catalunya», p. 152-159; M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. I, p. 46-56; M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...».

catalans, a socórrer Calataiud. A Aragó se'ls uniren els germans Pere i Artal de Luna i altres nobles aragonesos, però tots plegats fracassaren en l'intent de penetrar a la ciutat assetjada, davant la superioritat de l'exèrcit castellà, i es refugiaren al castell de Miedes, on hagueren de retre's, amb condicions, a una companyia de cavalleria castellana comandada pel rei de Castella, que assetjà el lloc amb màquines de guerra, setge que el lloc no podia resistir. Poc després, Calataiud hagué de pactar també la rendició, si no eren socorreguts, socors que no arribà.¹²⁸ Quan Bernat de Cabrera, el pare del comte d'Osona, fou processat, una de les acusacions contra pare i fill fou que el comte d'Osona es deixà prendre voluntàriament en aquesta anada a Calataiud; la impressió que hom pot treure dels testimonis és que era un home arrauxat i poc intel·ligent, per exemple, quan li fou aconsellat de sortir ràpidament de Miedes, cap on s'aproximaven els castellans, a fi de posar-se en un lloc segur, no ho volgué fer perquè primer volia menjar.¹²⁹

Mentre Bernat de Cabrera, comte d'Osona, era presoner del rei de Castella, sabé que el seu pare havia estat empresonat. Li era atribuïda la responsabilitat dels resultats tan adversos de la guerra amb Castella i del fracàs de la pau amb Pere el Cruel, que ell havia negociat. La facció del consell reial i la mateixa reina, que li era tan contrària, havien convençut el monarca de la traïció del seu conseller, que fou executat l'any 1364 després d'un procés que el trobà culpable;¹³⁰ desesperat per aquestes terribles notícies i desitjós de venjar-se, fins i tot abans que el seu pare fos executat, l'any 1364, el comte d'Osona es posà al servei del rei de Castella. Algun testimoni del procés obert contra el seu pare declarà que Pere el Cruel li havia tornat el senyoriu d'Aguilar, herència de la seva àvia, i que li havia donat les terres que després foren atorgades al marquès de Villana pel Trastàmara, però són notícies que no han pogut ésser documentades.¹³¹

El comte d'Osona ocupà llocs destacats a l'exèrcit castellà des d'abril de 1363; se sap que prengué part en una batalla naval que es desenvolupà prop de Cartagena l'any 1364, on l'estol castellà, capitanejat per l'almirall Martín Yáñez, assessorat per Bernat de Cabrera, infligí una greu derrota a l'estol català, comandat pel vescomte de Cardona. Els dominis del comte d'Osona a Catalunya li foren confiscats l'any 1365 i donats a l'infant Joan, el primogènit del rei Pere el Cerimoniós.

Després de la derrota de Pere el Cruel, l'any 1366, el comte d'Osona marxà a França; estigué pres a Baiona en poder del Príncep Negre, el príncep hereu d'Anglaterra, aliat de Pere el Cruel, el qual no el volgué lliurar al monarca castellà, quan aquest el reclamà, com a presoner seu, ans l'alliberà. El comte aprofità la interven-

128. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 436-437 i 439-447.

129. CODOIN, XXXIV, p. 5-15, 209-227, etc.

130. S. SOBREQUÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 168-170.

131. E. CABRERA, «Bernat de Cabrera...», p. 358.

ció anglesa a la Guerra Civil castellana i especialment l'espectacular derrota sofrida pel comte de Trastàmara i el comte de Dénia a Nájera, el 8 d'abril de 1367, per intentar recuperar els seus dominis a Catalunya. Entrà a Montsoriu i, amb l'ajut de mercenaris castellans, intentà recuperar el vescomtat de Cabrera i el comtat d'Osona; comptà amb el suport d'alguns amics, com Pere de Milany i el vescomte de Rocabertí,¹³² però el rei envià contra seu el governador de Catalunya, Berenguer d'Abella, i el vescomte de Castellbó, que l'expulsaren dels seus castells del Montseny, mentre que l'infant Joan es dirigia a Vic amb altres tropes per combatre la revolta atada pel comte. Bernat (III) de Cabrera, després de recuperar els seus fills, que es trobaven a Montsoriu, es retirà novament a França, on deixà esposa i filla, i s'enrolà a les tropes d'Enric de Trastàmara, l'antic enemic del seu pare i d'ell mateix. En servei d'Enric de Trastàmara morí, l'any 1368, en el setge de Tordehumos, quan encara era jove.¹³³

Més endavant, el rei reconegué l'error de la condemna i l'execució del seu pare, Bernat de Cabrera i, a la fi de l'any 1372, retornà a Bernardí, el fill del comte d'Osona, els béns familiars confiscats; n'exclougué, però, la ciutat de Vic, amb el territori d'una llegua a l'entorn i el castell de Sentfores, que els Cabrera havien comprat l'any 1362 als germans Vilademany i que el rei Pere havia donat, l'any 1368, al bisbe de Vic com a esmena per l'alienació feta de la jurisdicció de Vic a Bernat de Cabrera, contra el conveni signat amb el bisbe l'any 1315 de no alienar-la mai a ningú.¹³⁴

La vida del comte d'Osona estigué marcada per la tragèdia del seu pare; un home que semblava destinat a ocupar un lloc preeminent a la política catalana morí, en canvi, a l'exili.

Hug, vescomte i després comte de Cardona

El vescomte Hug (II) de Cardona era fill d'Hug (I) de Cardona i de Beatriu d'Anglesola i membre d'una de les famílies més importants de la noblesa catalana.¹³⁵ La data del seu naixement no ha aparegut segura a la historiografia, ja que mentre que uns afirmen que va néixer el 1328, altres l'endarrereixen al 1320; segons Serra i Vilaró, que coneixia bé la documentació de Cardona, havia nascut el 15 d'octubre

132. El vescomte de Rocabertí portà cartes de l'excomte d'Osona als jurats de Girona i al rei: M. J. ARNALL, *Lletres reials a la ciutat de Girona...*, doc. 295 (1367, març, 21).

133. R. TÀSIS, *La vida del rei en Pere III*, p. 244 i 263-265, i del mateix autor, *Joan I: El rei caçador i músic*, Barcelona, Aedos, 1959, p. 36 i 46-47; *Els castells catalans*, vol. II, p. 332, 342 i 343; S. SOBREQUÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 171.

134. *Els castells catalans*, vol. IV, p. 1007. El rei retornà a Bernardí Tavertet, Casserres, Savassona, Manlleu, Sorerols, Sau i quadra de Vilaró; li adjudicà, a més, Torelló, el Brull, Voltregà, part de Gurb, Aiguafreda, Sa Meda, Aguilar i Vallbona, etc.: CODOIN, XXXIV, doc. XVI-XVII, p. 477-491.

135. *Els castells catalans*, vol. VI, p. 1002-1400, p. 561, afirma que Hug II va néixer el 1328.

de 1328.¹³⁶ El seu pare morí l'any 1334, quan ell era petit i, per tant, romangué un temps sota la tutela de la mare; encara hi era el 1342.¹³⁷ Es casà, en primeres núpcies, amb Blanca d'Aragó, filla de l'infant Ramon Berenguer, comte d'Empúries, que morí el 1371;¹³⁸ en segones núpcies amb Beatriu de Luna¹³⁹ i en terceres amb Isabel d'Urgell, germana del seu gendre (ja que la seva filla Beatriu de Cardona s'havia casat amb el comte Pere d'Urgell l'any 1363).¹⁴⁰ De Blanca d'Aragó tingué una sola filla, Beatriu, mentre que de la segona esposa, Beatriu de Luna, tingué una nodrida descendència, quatre fills i una filla, anomenada també Beatriu, mentre que tingué cinc filles d'Isabel d'Urgell.¹⁴¹

Des de ben aviat fou entrenat en la guerra, l'ofici que corresponia al seu estament. Malgrat que era només un adolescent, intervingué ja en la campanya de 1344 al Rosselló contra el rei de Mallorca, que acabà amb la reintegració del Regne de Mallorca a la Corona catalanoaragonesa. En el retorn del rei cap a Catalunya, el vescomte volgué convidar el monarca i el seguici a Cardona, com ho havia fet Pere Galceran de Pinós a Bagà, però el rei no volgué anar-hi; en canvi, el vescomte hi rebé el derrotat exrei de Mallorca dos mesos després, pel novembre de 1344, convits dels quals es fa ressò la *Crònica*, precisament quan anava cap a Puigcerdà, per recuperar la vila.¹⁴²

La cortesia deixà pas a la guerra quan, l'any 1347, l'exrei de Mallorca intentà apoderar-se de la Cerdanya. Pere el Cerimoniós encarregà al vescomte i al comte de Pallars que expulsessin les tropes de Jaume de Mallorca de la Cerdanya.

Aquest any 1347 fou crucial per a la plena reconciliació de la família Cardona amb el monarca ja que havien tingut diferències amb la Corona en diverses ocasions, la darrera de les quals havia estat el setge del castell d'Òdena, que pertanyia als Cardona, pel rei Alfons i el seu fill Pere, llavors procurador general del seu pare, amb

136. Santiago Sobrequés, a la biografia a la *Gran enciclopèdia catalana*, vol. 4, p. 401, indica la data de 1320, mentre que *Els castells catalans*, vol. VI, p. 1002, recull la data indicada per Joan Serra Vilaró, *Història de Cardona*, vol. 1, *Els senyors de Cardona*, Tarragona, Sugrañes, 1962-1966, p. 290.

137. *Els castells catalans*, vol. III, p. 439.

138. *Els castells catalans*, vol. V, p. 563.

139. *Ibidem*, vol. V, p. 592.

140. S. SOBREQÜÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 183. A la biografia de l'Enciclopèdia no indica aquest casament ni tampoc al quadre genealògic, mentre que sí que hi figura al quadre genealògic dels Urgell, però amb un interrogant.

141. S. SOBREQÜÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 184 i 279, n. 106; *Els castells catalans*, vol. V, p. 562. Els fills foren: Joan Ramon Folc, que el succeí; Hug, que heretà la baronia de Bellpuig i es casà amb Francesca de Pinós; Pere, bisbe de Lleida, i Antoni, casat amb Elionor de Villena, comte de Calabellotta. Les sis filles foren: Marquesa, casada amb Galceran Ademar de Santa Pau, baró de Santa Pau i de Bútera; Beatriu, casada amb Roger Bernat I, comte de Pallars; Elfa, casada primer amb Joan II comte d'Empúries, i després amb Acard Pere de Mur, baró de l'Albi; Elionor; Aldonça, casada amb Guerau Alemany de Cervelló, baró de Querol, i Violant, casada amb Felip d'Albert, senyor de Ponts.

142. PERE III, «Crònica», p. 1082 i 1086.

l'exèrcit de Catalunya. Sembla que la mare i tutora d'Hug de Cardona s'havia negat a reconèixer els drets senyorials que el rei tenia a Òdena i el castell fou pres i ocupat, amb tota la jurisdicció del terme, i el monarca l'agregà al patrimoni reial. El 1336 el rei prometé a Igualada que no alienaria mai el castell d'Òdena, però uns anys després, el 1347, es desdí d'aquestes promeses i decidí vendre al vescomte el feu, castlanies, mer i mixt imperi i jurisdicció civil i criminal del castell i terme per 70.000 sous barcelonesos. A més, com que el vescomte de Cardona es queixava que l'ocupació del castell havia suposat una gran injúria per a ell, el rei féu examinar els processos sobre aquella ocupació i decidí que, en justícia, el castell havia d'ésser retornat al vescomte; el monarca mencionava també, per justificar la seva decisió, els grans serveis que li havia prestat en l'ocupació dels comtats del Rosselló, la Cerdanya i el Conflent i del port de Cotlliure, amb la seva companyia de cavallers i peons.¹⁴³

A la mateixa data, el rei perdonà al vescomte i als seus homes i als seus valedors totes les demandes i plets civils i criminals que tingués contra ells. No solament figuren en el document les persones que es beneficiaven d'aquest perdó¹⁴⁴ sinó també els conflictes en els quals havien intervingut: en primer lloc, un enfrontament entre homes de Manresa i alguns cavallers i peons del rei, d'una banda, i cavallers i peons súbdits del vescomte i valedors seus, de l'altra, en el terme de Claramunt; en aquest conflicte hi hagué devastacions, morts i ferits; en segon lloc, un conflicte entre homes de Berga i del Berguedà i altres súbdits del rei, d'una banda, i cavallers i peons valedors del vescomte, de l'altra, als llocs de Sant Joan i Sant Martí de Montdarn, amb ferits i danys; a més, prop de Sant Joan de Montdarn fou mort Berenguer de Nabarbats, que llavors feia de sotsveguer de Berga i Berguedà; un tercer conflicte havia tingut lloc al terme de Castelladral entre homes del rei i del vescomte; un quart conflicte s'havia esdevingut en el terme de Querol amb el resultat d'un mort, diversos ferits i danys; un cinquè, entre homes de Vilafranca súbdits del rei, d'una banda, i gent del vescomte, de l'altra, a la coma de Garrigosa, i encara un altre al terme del castell de Mediona, on hi havia hagut morts, ferits i danys. La violència era, sembla, força habitual entre els dominis del vescomte i els territoris reials veïns.¹⁴⁵ Potser per causa de tots aquests processos contra ell el vescomte, que devia voler viatjar fora dels seus dominis, havia hagut de demanar al rei un guiatge per a ell i per als seus acompanyants el 1346.¹⁴⁶

143. *Els castells catalans*, vol. v, p. 275-276.

144. Bernat de Brull, Bernat Sacirera, Bort de Brull, Pere d'Olorda, Arnau de Camporrells, Guillem de Vilalta i el seu fill Joan, i Ramon de Vilalta, cavallers; Arnau d'Altarriba, Ramon Martí, Berenguer Tort, Jaume Bonanat, Jaume Ferrer, Arnau Rec, Berenguer Servent, Pere de Niubò, Guillem Borredà, Mateu Miró, Jaume Jordà, Guillem Mulner i Ramon Mulner, peons, i Arnau Ferrer.

145. ACA, C, reg. 883, f. 82 v. - 83 r. (1347, maig, 24. Tarragona). El rei ho comunicà als oficials reials perquè observessin aquesta remissió, f. 83 v.

146. ACA, C, reg. 881, f. 36 r.-v. (1346, agost, 1. Poblet).

El vescomte temia que alguns no voldrien prestar-li jurament i homenatge pel castell d'Òdena i per aquest motiu el rei li prometé que els obligaria a fer-ho. Potser per les tensions que hi havia, el rei decidí que, en nom seu, fos el seu oncle l'infant Pere qui lliurés el castell al vescomte, acte que estava previst que es podria fer cap a mitjan agost, ja que el rei necessitava un temps per recollir la documentació lligada a la possessió del castell, que havia de retornar al vescomte. El monarca cancel·là tots els lligams que els feudataris tinguessin amb ell.¹⁴⁷

La devolució del castell d'Òdena al vescomte provocà la indignació d'algunes ciutats i viles que presentaren greuges al rei a la Cort de Perpinyà de 1350-1351. Igualada protestà perquè el rei havia trencat la promesa de no alienar-lo i assegurà que el vescomte havia convençut el rei «amb paraules fingides» perquè li vengués el castell i que n'havia pres possessió de nits i per la força; fins i tot va retreure, remuntant-se a molts anys enrere, que abans de l'expedició a Sardenya de 1323, Jaume II havia venut el castell de Montbui al vescomte Ramon Folc perquè participés en l'expedició amb cinquanta homes a cavall i dos-cents a peu i demanà que aquest castell retornés al rei.¹⁴⁸ També protestà Manresa, que recordà que el rei Alfons recuperà el castell amb la intervenció de les hosts d'algunes ciutats de Catalunya i, ja que el rei havia tornat el castell al vescomte, demanà que el monarca tornés a la ciutat 50.000 lliures que gastà en el setge; Manresa es queixava també perquè entre les possessions del vescomte de Cardona i les del bisbe de Vic la seva vegueria resultava molt disminuïda.¹⁴⁹ Igualment Santpedor presentà un greuge en què protestava per la cessió del castell d'Òdena al vescomte ja que havia estat unit a la Corona i no se'n podia separar.¹⁵⁰

Les topades amb la gent d'Igualada augmentaren després que el vescomte recuperés Òdena. Segons altres greuges d'Igualada, homes del comte perseguiren gent d'Igualada als afores de la vila i mataren una dona sense raó. El sotsveguer d'Igualada féu una enquesta per diversos crims i el vescomte el bandejà; a més, prengué gent d'Igualada i els féu redimir. D'altra banda, hi havia els perjudicis econòmics: els homes del vescomte els prenien els serments de les vinyes per fer foc i s'emportaven la verema; l'enfrontament per les fires s'havia reiniciat: el vescomte de Cardona impedia als seus homes que anessin a la fira d'Igualada i pregava als cavallers veïns que no hi deixessin entrar els seus homes perquè anessin a la fira de Calaf, que era del vescomte.¹⁵¹ No havia servit de res, doncs, la bona disposició del rei que el 1347 havia revocat les prohibicions d'anar a la fira i al mercat de Calaf i havia autoritzat els

147. ACA, C, reg. 883, f. 76 r., 77 r.-v., 77 v. - 78 r. i 78 r.-v. (1347, maig, 24. Tarragona).

148. *Cortes...*, vol. I-2, p. 403.

149. *Cortes...*, vol. I-2, p. 438-439.

150. *Cortes...*, vol. I-2, p. 441.

151. *Cortes...*, vol. I-2, p. 406-408.

homes dels llocs reials de Prats i de Sant Martí Sesgueioles a anar a aquesta fira i a anar a Calaf a mercadejar fins i tot fora de temps de fires.¹⁵²

El mateix 24 de maig de 1347, en què el rei adjudicà el castell d'Òdena al vescomte de Cardona, solucionà encara altres greuges del vescomte: reconegué que els Cardona havien exercit consuetudinàriament el mer i mixt imperi i tota la jurisdicció civil i criminal als castells i llocs de Querol i de Riudebitlles i per tant li concedí aquests drets, i renuncià als que el monarca hi tingués.¹⁵³ D'altra banda, el monarca renuncià a qualsevol procés de pau i treva o sometent incoat contra el vescomte de Cardona i els seus predecessors o els seus llocs i homes i manà als seus oficials que cessessin en aquestes actuacions.¹⁵⁴ A més, el monarca, després de revisar els seus arxius, declarà que el noble Ramon Folc de Cardona, avi d'Hug, havia tingut justes causes per retenir la cisa quinquennal de les seves terres, recaptada per redimir el bovatge, terratge i herbatge que el General de Catalunya, és a dir, el poble català representat a corts, havia concedit a Jaume II, l'avi del rei Pere.¹⁵⁵ Segons havia sabut el monarca, la cisa recollida a terres del vescomte pujava a 121.000 sous. Així doncs, el rei renuncià a aquesta quantitat i anul·là qualsevol penyora, venda o subhasta feta per manament seu o dels seus oficials contra béns del vescomte, especialment el seu castell de Súria.¹⁵⁶

La negativa del vescomte Ramon Folc de Cardona a lliurar aquesta cisa, que s'havia recollit a gairebé tot Catalunya durant cinc anys, tingué conseqüències ja que el rei Jaume executà una penyora de 100.000 sous contra el vescomte; 90.000 serviren per finançar la permuta del comtat d'Empúries, que pertanyia, precisament, a Hug de Cardona des del 1322, com a besnét del comte Ponç Hug III d'Empúries, amb la baronia de Pego, Xaló i la vall de Laguar, a la comarca valenciana de la Marina Alta, que pertanyia a l'infant Pere. La desproporció entre els territoris permutats era evident, com assenyalà fa temps Santiago Sobrequés,

152. ACA, C, reg. 883, f. 83 v. - 84 v. (1347, maig, 24. Tarragona).

153. ACA, C, reg. 883, f. 79 v. - 80 r. (1347, maig, 24. Tarragona), i ordre als oficials reials de respectar aquesta concessió: f. 80 r.-v.

154. ACA, C, reg. 883, f. 78 v. - 79 r. (1347, maig, 24. Tarragona), 79 r.-v.: comunicació d'aquesta decisió als oficials reials.

155. Aquesta venda del bovatge, terratge i herbatge cobrada a través d'una cisa de cinc anys, acordada a la Cort de Barcelona de 1300, ha estat publicada a *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Orti, doc. iv, p. 27-32. Comentat sumàriament per Carles PUIGFERRAT I OLIVA, «La venda de l'impost del bovatge de 1379-1384», *Anuario de Estudios Medievales*, 30/1 (2000), p. 51-90, concretament p. 56-57, i a Pere ORTÍ GOST, «La primera articulació del estado feudal en Cataluña a través de un impuesto: el bovaje (ss. XII-XIII)», *Hispania*, LXI/3 (2001), p. 967-998, concretament p. 993-994. Aquests dos treballs estan centrats en l'època posterior i en l'anterior d'aquesta venda.

156. ACA, C, reg. 883, f. 80 v. - 81 r. (1347, maig, 24. Tarragona), f. 81 r.-v.: comunicació als oficials reials que el rei renuncia a totes les marques i represàlies per raó de la cisa.

però a Hug de Cardona li convenia acceptar-ho perquè en l'ordre de successió establert per Ponç Hug d'Empúries hi havia abans que ell Ramon d'Empúries, fill del difunt, que era prior de l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem a Catalunya i havia d'obtenir prèviament la dispensa papal. L'orde de l'Hospital reclamà l'herència i tingué el suport de l'Església, però Jaume II ajudà els Cardona perquè no volia que el comtat passés a mans dels hospitalers i perquè volia que quedés lligat a la família reial, cosa que aconseguí amb la permuta.¹⁵⁷ La desproporció quedà una mica pal·liada amb l'aplicació de part de la penyora de 100.000 sous que el rei tenia pendent d'execució contra els Cardona, 90.000 sous, mentre que 6.000 sous serviren per condonar un deute que Francesc Alanyà, mercader de Montblanc, tenia envers la vila de Maldà, que pertanyia als Cardona, per uns censals venuts pel rei. Els 4.000 sous restants, fins a arribar a 100.000, foren penyorats a homes del vescomte de Cardona.

Un cop reconegut pel rei que la penyora de 100.000 sous contra els Cardona per la retenció de la cisa era incorrecta, calia tornar-los aquesta quantitat i és per aquest motiu que el preu de la venda del feu i castlanies d'Òdena, 70.000 sous, fou aplicat a aquest deute i per tant el comte no n'hagué de pagar res. La resta del deute, 30.000 sous, el rei prometé pagar-los en dos pagaments de 15.000 sous en dos anys, un el juny de l'any següent, és a dir, el 1348, i l'altre el 1349.¹⁵⁸

Uns anys després, el vescomte participà en l'expedició a Sardenya de 1354, amb la qual el rei Pere intentà sotmetre la revolta dels senyors d'origen genovès del nord de l'illa; en tornà molt malalt perquè el setge de l'Alguer havia estat terrible des del punt de vista sanitari i hi morí molta gent de l'exèrcit de Pere el Cerimoniós.¹⁵⁹

Pel maig de 1357 el vescomte era al costat del rei, com també hi era el comte d'Osona, a Magallón, quan se signà la pau amb Castella negociada pel cardenal legat.¹⁶⁰

Poc després, però, el vescomte i el comte d'Osona eren enemics irreconciliables i es trobaven immersos en una d'aquelles lluites pel poder de l'estament nobiliari, que sovint acabaven en enfrontaments armats. Malgrat que primer els Cardona s'havien acostat als Cabrera amb el matrimoni de Poncet, el fill gran de Bernat de Cabrera amb una germana d'Hug, Beatriu, el casament d'aquest darrer amb una filla de l'infant Ramon Berenguer, comte d'Empúries, determinà el seu pas al bà-

157. S. SOBREQUÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 93-95.

158. ACA, C, reg. 883, f. 76 v. - 77 r. i 81 v. - 82 r. (1347, maig, 24. Tarragona).

159. *Els castells catalans*, vol. v, p. 562. Sobre la participació en el setge de l'Alguer, on emmalaltí: PERE III, «Crònica», p. 1122; sobre la duresa del setge: Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La guerra d'Arborea alla fine del XIV secolo», a *Giudicato d'Arborea e Marchesato di Oristano: proiezioni mediterranee e aspetti di storia locale*, Atti del I° Convegno Internazionale di Studi (5-8 dic. 1997), ed. a cura de Giampaolo Mele, Oristany, ISTAR, 2000, p. 535-620, concretament p. 555-556.

160. Á. MASÍÀ DE ROS, *Relación castellano-aragonesa...*, vol. II, p. 409-411.

dol contrari, ja que la família reial, els oncles del rei, els seus fills i la mateixa reina sentien una gran rancúnia contra el privat. Participà, doncs, en la lluita nobiliària de 1357 contra Cabrera i els Rocabertí amb el seu sogre, l'infant Ramon Berenguer, comte d'Empúries, i el comte d'Urgell.

El 1358, quan s'inicià la Cort de Barcelona, molts dels nobles del seu bàndol eren reunits a la Pobla de Claramunt: a més del vescomte de Cardona, hi havia l'infant Ramon Berenguer, Bernat de So, Arnau de Cervelló, Roger de Besora, Guillem Galceran de Rocabertí, que era senyor de Cabrenys, Bernat de Foix, com a vescomte de Castellbò, Dalmau de Queral, Ramon Alemany de Cervelló, etc. Des d'aquell lloc enviaren cartes al rei per notificar-li que no es podien presentar a la Cort perquè el noble Bernat de Cabrera i altres consellers i oficials reials eren enemics capitals seus. Hug de Cardona precisà, a més, que el comte d'Osona i el vescomte de Rocabertí l'havien desafiat a ell i a l'infant Ramon Berenguer.¹⁶¹ Aquesta actitud molestà el monarca, que a la Cort retregué als nobles que cap d'ells no l'hagués ajudat en la guerra contra Castella, malgrat que els ho havia demanat.¹⁶²

El rei es referia, segurament, a les convocatòries enviades als membres de l'orde de cavalleria de Sant Jordi, instituït pel monarca l'any 1353, per tal de poder comptar amb un nucli militar de gent escollida, unit a la seva persona per llaços especials de fidelitat; els membres de l'orde l'havien de seguir amb les hosts de cadascú a qualsevol empresa militar, encara que fos fora de Catalunya, quan eren convocats; l'orde havia estat una bona solució per superar la negativa de la noblesa a combatre fora de Catalunya, quan era convocada en virtut dels Usatges, dels quals s'havia fet una interpretació restrictiva.¹⁶³ Convocat, doncs, com a membre de l'orde l'any 1359,¹⁶⁴ el vescomte participà activament en la guerra contra Castella, per terra i per mar, en el front que li fou indicat en cada ocasió. L'any 1359, intervingué en la defensa marítima de Barcelona, atacada per l'armada castellana i amb Bernat III de Cabrera comandà l'estol que perseguí el del rei de Castella.¹⁶⁵

161. *Cortes...*, vol. I-1, p. 522, 528, 530, 536, 538 i 540.

162. S. SOBREQUÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 183; J. M. PONS GURI, «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», a *Recull d'estudis...*, vol. I, p. 277-279; J. E. MARTÍNEZ FERRANDO, *Jaime II de Aragón...*, p. 182.

163. Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La organización militar en Cataluña en la Edad Media», *Revista de Historia Militar* (Instituto de Historia y Cultura Militar), núm. extra (2001), *Conquistar y defender. Los recursos militares en la Edad Media Hispánica*, p. 119-222, concretament p. 187.

164. R. SÁINZ DE LA MAZA LASOLI, *La orden de San Jorge de Alfama...*, Barcelona, CSIC, Institución Milá y Fontanals, 1990, doc. 50 i 51.

165. PERE III, «Crònica», p. 1134-1136; «Crònica del racional...», p. 132; J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 378-381; S. SOBREQUÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 165; R. TASIS, *La vida del rei en Pere III*, p. 191-194.

Aquell mateix any, assistí a la Cort de Cervera,¹⁶⁶ on fou elegit diputat; llavors encara era qualificat de donzell, és a dir, no havia estat armat cavaller.¹⁶⁷

L'any 1362, potser aprofitant la pau amb Castella, Hug de Cardona es trobava combatent al costat de Roger Bernat de Castellbó i els Foix contra els Armanyac,¹⁶⁸ però tornà quan Pere el Cruel trencà la pau de Deza-Terrer, signada el 1361, i repregué la guerra contra Pere el Cerimoniós;¹⁶⁹ el vescomte ja era al costat del rei a la fi de gener de 1363, quan l'infant Joan, que només tenia dotze anys, fou nomenat lloctinent general a tots els regnes del seu pare.¹⁷⁰ Una nova pau, la de Morvedre, signada el 2 de juliol de 1363, encara durà menys, amb prou feines un mes. Mentrestant s'esdevingué l'assassinat de l'infant Ferran, germanastre del rei, per ordre d'aquest darrer.

El vescomte de Cardona havia mantingut bones relacions amb l'infant Ferran, aspirant a la Corona castellana i en altre temps cap de les unions nobiliàries que s'havien enfrontat al Cerimoniós els anys 1347 i 1348. Malgrat que el rei i el germanastre s'havien reconciliat aparentment, l'ombra d'una sospita fou suficient perquè l'infant, acusat de traïció, fos assassinat per ordre del rei, sense judici de cap mena, el 16 de juliol de 1363 a Castelló. L'havien acompanyat, fins a la casa on s'hostatjava el rei, el comte d'Urgell i el vescomte de Cardona, els quals s'espantaren tant de l'assassinat que, segons la crònica del rei, demanaren al monarca si havien de témer res per a les seves persones; malgrat que el rei els respongué que no, la crònica explica, amb una certa ironia, que el vescomte sortí de la casa, fugí amb els seus i no parà fins a Amposta, on havia de prendre la barca per travessar el riu Ebre, i després fins a Cardona, on finalment es degué sentir segur.¹⁷¹

El mes d'agost de 1363 Pere el Cruel havia iniciat un atac per Aragó, per això el vescomte fou citat, amb altres nobles catalans, perquè amb la màxima urgència

166. El seu nom apareix entre els signants del donatiu: *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. XVIII (1 i 2), p. 205 i 225. També apareix com a signant de la resolució d'un greuge presentat al rei en aquesta mateixa Cort: A. M. ARAGÓ i M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

167. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats eclesiàstics i nobles, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 255-263; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 3, p. 60-74.

168. Joaquín MIRET I SANS, *Investigación histórica sobre el vizcondado de Castellbó: Con datos inéditos de los Condes de Urgell y los vizcondes de Ager*, Barcelona, Impremta La Catalana de J. Puigventós, 1900, p. 252; S. SOBREQÜÉS, *Els barons de Catalunya*, p. 183.

169. Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La frontera meridional valenciana durant la guerra amb Castella dita dels Dos Peres», a *Pere el Cerimoniós i la seva època*, Barcelona, CSIC, Institució Milà i Fontanals, 1989, p. 245-357, concretament p. 275 i 277.

170. R. TÀSIS, *Joan I, el rei caçador i músic*, p. 31.

171. PERE III, «Crònica», p. 1140.

anés a Aragó, cap a la banda de Tauste, per resistir l'entrada de Pere el Cruel;¹⁷² ignorem si el vescomte arribà a anar-hi perquè el rei de Castella, després de prendre Castellfabib, es retirà cap a Sevilla.¹⁷³ A la fi d'aquell mateix any, el perill d'atac castellà sorgí a València; per aquest motiu, el vescomte fou enviat, juntament amb el comte d'Urgell, cap a València, acompanyant l'infant Joan, posat al front de l'exèrcit que havia de socórrer València; l'infant necessitava persones experimentades al seu costat, ja que era un adolescent.¹⁷⁴ S'inicià en aquest període de guerra el lligam dels Cardona amb el càrrec d'almirall dels regnes. Anteriorment, havia estat ocupat per Pere de Montcada, després Bernat de Cabrera degué aspirar al càrrec i de fet capitanejà importants estols els anys 1353 i 1354, però la caiguda en desgràcia dels Cabrera donà una oportunitat a Hug de Cardona. Pel desembre de 1363, Hug de Cardona ja ocupava el càrrec i arribà a un acord amb Gilabert de Cruïlles, que havia estat nomenat capità general de la flota, perquè actués com a lloctinent seu.¹⁷⁵ L'any següent, el 1364, la Cort li confià el comandament de la flota que havia armat; fou lloctinent seu l'almirall de Catalunya Francesc d'Averçó;¹⁷⁶ però no es pot dir que Hug de Cardona tingués gaire èxit com a almirall durant la guerra contra Castella; la superioritat de la flota castellana l'obligà, el 1364, a fer entrar tot l'estol català al riu de Cullera, a la desembocadura del Xúquer, per tal de resguardar-lo. Afortunadament per a ell, una tempesta desbaratà les naus enemigues; això no obstant, vint galeres catalanes foren derrotades a Cartagena per l'almirall Martín Yáñez, auxiliat per Bernat de Cabrera, i se'n perderen cinc, la tripulació de les quals fou tota passada per les armes, llevat dels remolars.¹⁷⁷ Els catalans eren batuts no solament per terra sinó també en el mar, allà on sempre s'havien sentit més forts; de tota manera, la flota contribuï decisivament a salvar Barcelona, València i Mallorca, a guardar la costa dels atacs castellans i a assegurar el proveïment a les zones més castigades per l'enemic.

Durant la guerra, el rei li confià també alguna missió diplomàtica. El mateix any 1364, marxà amb algunes galeres cap a Portugal, juntament amb Olf de Pròixida, per tal de tractar de la infanta Maria, vídua de l'infant Ferran i filla del rei portuguès, que volia tornar al seu país i que havia estat detinguda quan intentava

172. Á. MASIÁ DE ROS, *Relación castellano-aragonesa...*, vol. II, p. 529.

173. M. T. FERRER, «La frontera meridional valenciana durant la guerra...», p. 288.

174. R. TASIS, *Joan I, el rei caçador i músic*, p. 34-35.

175. Rafael GALLOFRÉ i José TRENCHS, «Almirantes y vicealmirantes en la Corona de Aragón», *Miscel·lània de Textos Medievalls*, núm. 5 (1989), doc. 104, p. 168-170.

176. *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. xx (2), p. 310 i 324. Els nomenaments de F. d'Averçó a R. GALLOFRÉ i J. TRENCHS, «Almirantes y vicealmirantes...», doc. 106-107, p. 170-171.

177. PERE III, «Crònica», p. 1144; J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 508-509 i 530. Cf. també el procés contra els Cabrera: CODOIN, XXXIV, p. 18.

fugir d'amagat;¹⁷⁸ els ambaixadors havien de procurar posar en guàrdia el rei portuguès contra Pere el Cruel i havien de dir que aspirava a desposseir tots els reis d'Espanya i proclamar-se'n emperador.¹⁷⁹

El 1367 fou un dels membres de l'ambaixada enviada a la frontera d'Aragó amb Castella per negociar la pau amb Castella amb els representants del príncep de Gal·les; altres membres de l'ambaixada foren el bisbe de Lleida Romeu Sescomes, el castellà d'Amposta Juan Fernández de Heredia i el comte d'Urgell.¹⁸⁰ Més endavant, l'any 1369, fou un dels àrbitres nomenats pel rei Pere el Cerimoniós, juntament amb el bisbe de Lleida i Ramon de Peguera, per negociar amb els de Bertrand Du Guesclin un acord per a la possessió de Molina, que, com ja he dit, s'havia lliurat al Cerimoniós d'acord amb els pactes establerts abans amb Enric de Trastàmara. Finalment, la comissió no es reuní.¹⁸¹ El mateix any fou convocat per resistir l'entrada de Du Guesclin des de Castella.¹⁸² En el tractat d'aliança amb Navarra signat l'any 1370 a Tortosa, un tractat dirigit contra Enric de Trastàmara, fou un dels que, juntament amb el bisbe de Lleida i Ramon de Peguera, el signaren i s'hi comprometeren.¹⁸³

Acabada del tot la guerra, el 4 de desembre de 1375, el rei Pere volgué agrair els serveis prestats a la Corona pel vescomte i pels seus avantpassats, amb la creació del comtat de Cardona, que situava la seva família en el rang més alt de la noblesa catalana, al costat dels detentors dels antics comtats d'Empúries, Urgell i Pallars i el nou, però destinat a un infant reial, de Prades; Bernat de Cabrera, comte d'Osona, l'havia precedit en un honor similar, però el seu comtat havia desaparegut, engolit com ell mateix per la tempesta de la guerra i de la desgràcia del gran privat. El nou comtat comprenia els extensos territoris que els Cardona posseïen a la Segarra, l'Anoia, el Bages i el Solsonès;¹⁸⁴ aquestes possessions encara van créixer quan el

178. Sobre la infanta Maria de Portugal: José M. MADURELL I MARIMON, «Una concordia entre Pedro el Ceremonioso y María de Portugal», *Anuario de Historia del Derecho Español*, núm. xli (1971), p. 425-438; Elena CANTARELL BARELLA i Mireia COMAS VIA, «Maria de Portugal, una dona amagada per la història», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, núm. 23-24 (2002-2003), *Homenatge al Prof. J. Ramon Julià Viñamata*, p. 557-574.

179. Cf. el memorial de l'ambaixada a ACA, C, reg. 1199, f. 453 v.; J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 514.

180. Joaquín MIRET I SANS, «Négociations de Pierre IV d'Aragon avec la Cour de France (1366-1367)», *Revue Hispanique*, xiii (1905), p. 76-135, p. 46-47 de l'extret.

181. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 594-596. Cf. abans la biografia de Romeu Sescomes, bisbe de Lleida, on indiquem més bibliografia.

182. Á. MASÍÀ DE ROS, *Relación castellano-aragonesa...*, vol. II, p. 571. Sobre els preparatius per aturar Du Guesclin: Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «La convocatoria del "usatge" "Prínceps namque" en 1368 y sus repercusiones en la ciudad de Barcelona», *Barcelona. Quaderns d'Història* (Barcelona), núm. IV (2001), *El temps del Consell de Cent, I: L'emergència del municipi, segles XIII-XIV*, p. 79-107.

183. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 605. Cf. més amunt quan parlo del bisbe Romeu Sescomes.

184. J. SERRA VILARÓ, *Història de Cardona*, vol. I, p. 308-312; *Els castells catalans*, vol. V, p. 563 i 591-592, amb un fragment de la concessió.

comte heretà el vescomtat de Vilamur, que pertanyia al seu oncle Ramon d'Anglesola. Per aquesta causa, un dels seus fills s'intitulà Hug de Cardona-Anglesola i heretà les baronies de Bellpuig d'Urgell o d'Anglesola, Linyola, Utxafava i altres llocs.¹⁸⁵

Joan I arrodoní els honors dispensats a Hug de Cardona amb la concessió de l'almirallat a tots els seus regnes amb caràcter vitalici, el 24 de gener de 1387.¹⁸⁶ No obstant la rivalitat entre els Cabrera i els Cardona per l'almirallat, els Cabrera hagueren de conformar-se amb la capitania general. No exercí el càrrec amb gaire freqüència embarcant-se, generalment fou un capità general, sovint de la família Cruilles, qui s'embarcà. Potser tingué la intenció d'acompanyar el rei Joan I en l'expedició a Sardenya de 1393, que finalment no es portà a terme, perquè a Barcelona es varà una galera nova del comte de Cardona, el mes d'agost, i la vella del vicealmirall Galceran Marquet, que segurament els havia de portar.¹⁸⁷ L'any 1397, tres anys abans de la seva mort, el rei Martí volgué que el substituís el seu fill Joan, a fi que el pare, que ja era molt gran, pogués descansar i adduí que Joan es trobava en «la sua edat florida» i que, en el viatge que havia fet amb ell, de retorn de Sicília, havia pogut comprovar que era molt apte per a l'ofici.¹⁸⁸

Hug de Cardona sembla haver estat un home interessat per la vida parlamentària i per la discussió dels afers públics. A més d'exercir com a diputat per la Cort de 1359, fou designat conseller dels diputats de la Cort de Barcelona de 1365 i oïdor de comptes a la Cort de 1367 i participà activament en diverses reunions de corts.¹⁸⁹ A les de 1371, per exemple, manifestà el seu desacord amb les decisions preses per defensar Catalunya contra l'amenaça d'entrada de tropes estrangeres, i concretament s'oposà a la concessió d'un donatiu per substituir la convocatòria de l'usatge *Princeps namque*, corresponent a la lleva general. També dissentiren els seus aliats habituals, els comtes d'Empúries, d'Urgell i de Prades i el vescomte de Castellbò, de manera que quedaren obligats al *Princeps namque* i altres usatges, llevat que en els dos mesos següents canviessin de parer.¹⁹⁰

185. *Els castells catalans*, vol. vi, p. 996.

186. R. GALLOFRÉ i J. TRENCHS, «Almirantes y vicealmirantes...», doc. 131, p. 179-181.

187. Frederic SCHWARTZ Y LUNA i Francesc CARRERAS Y CANDI (ed.), *Manual de novells ardis, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. i, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1892, p. 38.

188. Daniel GIRONA i LLAGOSTERA, «Itinerari del rey en Martí (1396-1410)», a INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, *Anuari 1911-1912: Any IV*, Barcelona, 1913, p. 96. Cf. també ACA, C, reg. 2241, f. 16 (1397, agost, 30).

189. M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 915 i 937.

190. *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. xxiv, p. 437.

Continuà mantenint una relació difícil amb la vila reial d'Igualada, veïna de les seves possessions. Els jurats d'Igualada es queixaren a les Corts de Montsó de 1388 perquè Hug de Cardona s'havia apoderat del castell de Castellolí després de la mort de Berenguer de Castellolí i el lloc passà a formar part de comtat de Cardona quan es creà, l'any 1375. L'any 1382 els igualadins s'havien queixat per la persecució de dos exvassalls, un de Claramunt i l'altre d'Òdena, que s'havien domiciliat a Igualada. El comte els havia amenaçat de penjar-los, si els trobava al seu territori.¹⁹¹ Com molts altres membres del seu estament, devia ésser un home força violent. Miret publicà una carta de denúncia al rei contra el vescomte, acusat d'homicidi d'un servent.¹⁹² Morí l'any 1400 i volgué ésser enterrat a l'església de Sant Vicenç de Cardona.¹⁹³

El primer comte de Cardona fou un home, en suma, de gran poder en el seu temps; conseller destacat del rei, prestà serveis a l'exèrcit, a la marina i a la diplomàcia i participà en la vida parlamentària i en les activitats de la Diputació del General.

Ponç d'Altarriba

Ponç d'Altarriba era un cavaller de la comarca d'Osona, fill de Pere d'Altarriba.¹⁹⁴ Ponç tenia el castell de Meda en feu per Pere de Malla i una part del delme de Roda, també en feu pel mateix personatge, almenys a l'entorn de l'any 1339; posseïa també la casa o domus d'Altarriba, situada a Sant Julià de Vilatorrada,¹⁹⁵ amb almenys set masos, algun molí, drets en una pedrera etc.;¹⁹⁶ tenia també una casa a Vic, on solia residir.¹⁹⁷

Es casà almenys tres vegades; el 1319 la seva esposa era Maria, filla i hereva de Guillem de Déu, ciutadà de Vic,¹⁹⁸ cosa que vol dir que ell devia haver nascut cap

191. *Els castells catalans*, vol. v, p. 231 i 333, amb més detall a Joan SEGURA, *Història d'Igualada*, vol. I, Igualada, Ateneu Igualadí, Serpac, 1978, p. 114 i 115 (reedició de l'edició de 1907).

192. El document es conserva actualment a l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans, amb els papers de Miret i Sans: Joaquim MIRET I SANS, «Documents per l'història de la llengua catalana», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, VIII (1915-1916), p. 372-385, concretament p. 383-385.

193. J. SERRA VILARÓ, *Història de Cardona*, vol. I, p. 326; *Els castells catalans*, vol. v, p. 564.

194. M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. I, p. 52-53.

195. Aquest any prestà homenatge pel castell de Meda i per la part del delme de Roda a Pere de Malla: Josep GUDIOL I CUNILL, «Genealogia de la Casa d'Altarriba de Sant Julià de Vilatorrada», *Butlletí del Centre Excursionista de Vic*, núm. I (1912-1914), núm. XI (juliol-setembre 1914), p. 183-187, concretament p. 185, i núm. XII (octubre-desembre 1914), p. 196-200.

196. Carles PUIGFERRAT I OLIVA, *Sant Julià de Vilatorrada després de la Pesta Negra de 1348: Mortaldats, fams i altres tribulacions d'una parròquia osonenca*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, 2004, p. 59-60, 72, 88-92, 94 i 138-140.

197. Hi residia, almenys, el 1367: AHPB, F. de Lavernosa, man. de 1367, f. 2 r. - 10 r. i f. s.

198. J. GUDIOL, «Genealogia de la Casa d'Altarriba...», p. 185.

al 1300. Aquesta primera muller degué morir i Ponç d'Altarriba es casà novament, l'any 1351, amb Gueraldona d'Oluja, que aportà al matrimoni el lloc de Benavent,¹⁹⁹ una petita localitat que només comptava amb cinc focs l'any 1358.²⁰⁰ No sembla que tingués fills d'aquests primers matrimonis. L'any 1361 es casà novament amb Blanca, filla de Guillem i Ermessèn de Foixà, de la qual tingué quatre fills: Ponç, Pere, Joan i Francesc.²⁰¹ Fou tutor de Guillalmes, filla de Bernat de Vilademany, que es casà amb Pere III Galceran de Pinós.²⁰²

Ponç d'Altarriba era nebot d'Arnau de Mont-rodon, bisbe de Girona, que el 1345 mirava de posar pau entre Altarriba i Marc de Vilanova, nebot de l'abat de Ripoll. El 1348, el bisbe Mont-rodon demanà al bisbe de Vic, que era canceller del rei, que sol·licités al monarca el càrrec de veguer de Girona per a Ponç d'Altarriba per tres anys.²⁰³ La petició tingué èxit i el rei li concedí, efectivament, el càrrec de veguer de Girona-Besalú el 1349.²⁰⁴ El bisbe Mont-rodon continuà protegint-lo i li cedí el seu dret en un deute de 2.000 sous, part d'un deute de 5.000 que li havia reconegut el comte d'Urgell el 1343.²⁰⁵ Potser gràcies a aquesta donació i als ingressos obtinguts en el càrrec de veguer, Ponç d'Altarriba pretenia, el 1349, comprar el castell d'Oló.²⁰⁶

El 1351, acabat el període de govern a la vegueria de Girona-Besalú, fou oïdor de la cúria reial a Vic.²⁰⁷ En relació amb aquest càrrec, el rei li encomanà que pagués 2.000 sous al seu metge, mestre Miró de Corçà, amb els diners que li pervinguessin de les condemnes, composicions i avinences.²⁰⁸ El 1356, el rei li encomanà que fixés els límits d'alguns castells de Vic.²⁰⁹ Posteriorment, el 1358, és esmentat

199. *Els castells catalans*, vol. VI, p. 906.

200. J. M. PONS GURI, «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», a *Recull d'estudis...*, vol. 1, p. 389.

201. J. GUDIOL, «Genealogia de la Casa d'Altarriba...», p. 185-186.

202. Joan SERRA VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana*, Barcelona, Biblioteca Balmes, 1930-1950, p. 175; *Els castells catalans*, vol. IV, p. 969 i 975.

203. J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, «Els primers documents del primer president de la Generalitat...», p. 334-335, n. 123.

204. Christian GUILLERÉ, *Llibre vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*, ed. a cura de Griselda Juliol, Barcelona, Fundació Noguera, 2001, doc. 23.

205. El bisbe també afavorí la germana de Ponç, que era hereva de Guillem de Déu i que tenia alguna dificultat en aquesta successió: J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, «Els primers documents del primer president de la Generalitat...», p. 334-335, n. 123. Segons Gudiol, però, com ja hem vist, era la primera muller de Ponç d'Altarriba la que era hereva de Guillem de Déu.

206. *Els castells catalans*, vol. V, p. 787.

207. J. GUDIOL, «Genealogia de la Casa d'Altarriba...», p. 185.

208. ACA, C, reg. 1321, f. 145 r.-v. (1352, juny, 25. Lleida).

209. FRANCESC CARRERAS Y CANDI, *Lo castell de Bellpuig y la Casa d'Altarriba a Vilatorra*, Barcelona, 1892, p. 14.

com a conseller del rei.²¹⁰ A més, devia ésser persona propera als Cabrera, cosa gens estranya perquè el comte d'Osona, fill del conseller reial Bernat de Cabrera, era senyor de la meitat de Vic. De fet, assistí a la Cort de Cervera de 1359 no només en nom propi sinó també com a procurador del comte d'Osona.²¹¹ És possible, doncs, que la seva elecció com a diputat en aquella Cort²¹² reflectís una divisió entre els cavallers similar a la que hi havia entre l'alta noblesa i que s'hagués fet un repartiment de càrrecs entre tots dos bàndols.²¹³

Tenim notícia d'alguna de les missions que li foren encarregades com a diputat. Pel juny de 1361 fou enviat pels diputats dels braços eclesiàstic i militar al rei perquè protestés per una afirmació del monarca, que havia dit que els diputats no l'havien servit bé. El rei s'hagué de retractar i atribuï als nervis per la manca de diners per pagar els homes a cavall de Catalunya aquesta afirmació; els diputats volgueren fer constar que l'havien servit amb molta diligència.²¹⁴ Pel desembre del mateix any el rei demanà als diputats que venguessin la galera *Sant Joan Evangelista*, anomenada també *La galera blanca*, que ell havia fet lliurar a Ponç d'Altarriba, i que el producte de la venda fos destinat a pagar esmenes de cavalls als que els havien perdut a la frontera d'Aragó.²¹⁵ Juntament amb el canonge Arnau de Busquets, administrava els diners de la proferta dels braços eclesiàstic i militar de la Cort de Cervera de 1359.²¹⁶

Malgrat que era diputat, no sembla que donés gaire bon exemple de pagament puntual del que devia a la Diputació del General: el 20 de novembre de 1362, figurava entre els que devien diners a aquesta institució i als quals un porter del rei els havia de fer pagar per via executiva; no consta, però, si devia el fogatge o bé no

210. J. TRENCHS, *Documents de cancelleria i de mestre racional...*, doc. 1137.

211. El seu nom apareix, com a procurador del comte i en nom propi més avall, entre els signants del donatiu: *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. XVIII (1 i 2), p. 205 i 225. També apareix com a signant de la resolució d'un greuge presentat al rei en aquesta mateixa Cort: A. M. ARAGÓ i M. M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

212. M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 230, 235, 237 i 241.

213. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats eclesiàstics i nobles, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 255-263; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 3, p. 60-74.

214. ACA, C, reg. 1384, f. 29 v. (1361, juny, 26). Cit. a M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 890-891.

215. ACA, C, reg. 1384, f. 40 v. (1361, desembre, 11). Cit. a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 232, i «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 891.

216. J. de PUIG i J. M. MARQUÈS, «Els primers documents del primer president de la Generalitat...», p. 334-335, n. 123.

havia lliurat diners que tenia de la Generalitat; a la llista dels deutors hi figuraven també el comte d'Osona i altres personalitats.²¹⁷

El deute a la Generalitat seria la primera notícia de dificultats econòmiques a les quals s'enfrontà durant aquests anys. Les rendes de les seves propietats no devien ésser suficients per mantenir la família; molts dels seus masos d'Altarriba havien quedat despoblats a conseqüència de la Pesta Negra,²¹⁸ no devien produir-li rendes i Ponç d'Altarriba s'endeutà. Per tal de pagar els deutes, l'any 1367 vengué a Berenguer Bertran, senyor de Gelida, un censal sobre Benavent, que devia haver heretat de la seva segona muller.²¹⁹ Però les dificultats sembla que continuaren perquè el 31 de juliol de 1368 vengué Benavent al noble Guillem Ramon de Montcada.²²⁰ És possible que les seves dificultats provinguessin, en part, de la desgràcia dels Cabrera, als quals havia estat lligat.

Segons Carreras i Candi, Ponç d'Altarriba donà una casa i un hort que posseïa a la ciutat de Vic, prop de la porta de les Malloles, perquè s'hi construís el convent de l'orde de la Mercè,²²¹ però segons Regina Sáinz de la Maza no fou una donació sinó un préstec, ja que la casa i l'església que els mercedaris hi tenien prèviament havien quedat pràcticament destruïdes com a conseqüència del pas de les Companyies Blanques de Du Guesclin el 1365. El mateix Ponç d'Altarriba i el jurista Jaume Sa-Sala reberen l'encàrrec del rei de buscar un lloc idoni per a la construcció d'un nou convent, però el 1370 encara no ho havien solucionat.²²²

El 1377 mantenia un plet amb Francesc Bertran, hereu del canviador Berenguer Bertran, per un pagament fet per aquesta taula al llancer Francesc Julià per compte de Ponç; no quedava clar que el pagament hagués estat fet ja que el llancer esmentat o els seus hereus havien iniciat un plet contra Ponç per aquesta causa i aquest darrer hagué d'exigir que Francesc Bertran li mostrés els comptes de la taula per comprovar si el pagament havia estat fet o calia tornar-li 278 lliures 12 sous 11 diners barcelonesos, més els interessos des de 1363.²²³

Degué morir poc després, perquè la darrera menció que la documentació vigatana fa d'ell és del maig de 1378.²²⁴

217. ACA, C, reg. 1384, f. 143 r.-v. (1362, novembre, 20).

218. C. PUIGFERRAT, *Sant Julià de Vilatorrada...*, p. 105.

219. AHPB, F. de Lladernosa, man. de 1367, f. 2 r. - 10 r. i f. s.

220. *Els castells catalans*, vol. VI, p. 906.

221. F. CARRERAS Y CANDI, *Lo castell de Bellpuig y la Casa d'Altarriba...*, p. 14.

222. REGINA SÁINZ DE LA MAZA LASOLI, «Los mercedarios en la Corona de Aragón durante la segunda mitad del siglo XIV», *Miscelánea de Textos Medievales*, núm. 4, *La frontera terrestre i marítima amb l'Islam*, Barcelona, CSIC, Institució Milà i Fontanals, 1988, p. 221-299, concretament p. 248-249. Podria ésser que tingués algun parentiu amb Pere d'Altarriba, que era comanador de l'orde de la Mercè a Lleida el 1381: *ibidem*, p. 253-254.

223. ACA, Processos de Cancelleria, processos en foli, lligall 126/6.

224. J. GUDIOL, «Genealogia de la Casa d'Altarriba...», p. 186.

Ramon de Peguera

Ramon de Peguera era un cavaller que posseïa extensos senyorijs al Berguedà, Bages i Osona.²²⁵ Era fill de Bernat de Peguera i de Blanca de Bell-lloc i es casà amb Alamanda de Cervelló. Tingué tres fills, el primogènit Ramon, Andreu i Guillem.²²⁶

Ignorem quan havia nascut, però l'any 1356 encara era sota la tutoria de Ramon de Merlès.²²⁷ Quan, tres anys després, assistí a la Cort de Cervera de 1359 era, doncs, molt jove i ho prova el fet que fos esmentat com a donzell, és a dir, no havia estat armat cavaller.²²⁸ No rebé la cavalleria fins al 1376.²²⁹ La joventut no fou obstacle perquè fos nomenat diputat a la primera Diputació del General, en plena guerra contra Castella.²³⁰ Probablement simpatitzava amb la facció nobiliària contrària a Bernat de Cabrera i equilibrà ambdues faccions dins de la Diputació: un noble i un cavaller de cada bàndol.

El nomenament com a diputat fou el primer pas en l'àmbit de les activitats públiques. Aviat se situà també a la cort reial; des del 1363, com a mínim, era majordom de la reina Elionor de Sicília, esposa del Cerimoniós.²³¹ A la Cort de Barcelona-Lleida-Barcelona-Tortosa de 1364-1365 formà part d'una comissió nomenada pel rei i la reina per tal de negociar el donatiu amb la Cort.²³² Potser per encàrrec de la reina, acompanyà l'infant Joan quan, l'any 1366, presidí el Parlament de Barcelona de ciutats i viles.²³³

Ocupà el càrrec de majordom fins a la mort de la reina i després en fou marmessor testamentari.²³⁴ El 1376 figurava com a conseller i uixer d'armes del rei.²³⁵

225. Segueixo la biografia que vaig publicar a M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. I, p. 53, amb alguna ampliació i les notes.

226. *Els castells catalans*, vol. V, p. 150: genealogia signada per Armand de Fluvià.

227. *Els castells catalans*, vol. V, p. 514.

228. El seu nom apareix entre els signants del donatiu: *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. XVIII (1 i 2), p. 205 i 225. També apareix com a signant de la resolució d'un greuge presentat al rei en aquesta mateixa Cort: A. M. ARAGÓ i M. M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

229. Amb aquest motiu, el rei li donà 3.000 sous de Barcelona: ACA, C, reg. 1256, f. 35 v. (1376, desembre, 23. Barcelona).

230. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats eclesiàstics i nobles, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 255-263; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 3, p. 60-74. Cf. també M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. I, p. 46, 53 i 55-56; M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 881.

231. ACA, C, reg. 908, f. 91 v. - 92 r. (1363, febrer, 3. Montsó).

232. *Cortes...*, vol. II, p. 199. Els altres membres de la comissió eren: Bernat d'Olzinelles i Jaume Desfar.

233. *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. XX (2) i XXII, p. 329 i 408.

234. U. DEIBEL, «La reina Elionor de Sicília», p. 391.

235. ACA, C, reg. 1256, f. 35 v. (1376, desembre, 23. Barcelona).

Passà poc més tard a ocupar el càrrec de majordom del monarca; ho era ja el 1378, quan el rei ordenà que el tresorer li pagués 300 florins d'or perquè pogués comprar un rossí,²³⁶ però fou suspès de l'ofici, com altres consellers reials l'any 1383, a causa de l'enquesta que les Corts Generals reunides a Montsó volgueren menar contra oficials del rei i del primogènit, acusats de corrupció, abusos de poder etc.²³⁷ No sembla que hagués recuperat el càrrec encara l'any 1385, quan fou processat pel veguer de Berga i Berguedà a causa de l'atac que havia portat a terme contra Galceran de Castellet i Ramon Miquel Tord, donzells, ja que el rei l'esmentà sense cap títol en la carta adreçada al veguer perquè li remetés el procés.²³⁸

Sabem que, a més de participar a la guerra contra Castella, li fou confiada també alguna missió diplomàtica. Per exemple, l'any 1367, amb Jaume Desfar, fou enviat pel Cerimoniós en ambaixada prop del príncep de Gal·les a Burgos, acompanyant els ambaixadors anglesos Hug de Calvile, que havia format part de les Companyies Blanques i tenia bones relacions amb el rei Pere, i Guillem Eliman. Les circumstàncies eren difícils, després de la derrota a Nájera d'Enric de Trastàmara i del comte de Dénia, cosí del rei, i es temia l'atac del príncep anglès i de Pere el Cruel contra la Corona catalanoaragonesa. Els ambaixadors obtingueren la declaració del príncep que no volia fer la guerra al Cerimoniós i que les negociacions podien continuar per tal d'arribar a un tractat d'aliança, cosa que tranquil·litza la cort catalana. No obtingueren el lliurament de l'infant de Mallorca ni del comte d'Osona, que havien caigut presoners dels anglesos, però sí el compromís que Pere el Cruel hauria de pagar les despeses de guerra que havia ocasionat a la Corona catalanoaragonesa i el compromís de casament de la infanta Elionor, filla del rei Pere, amb el fill del Príncep Negre, el futur Ricard II.²³⁹ Les negociacions foren continuades pel bisbe Ramon Sescomes, Juan Fernández de Heredia, el comte d'Urgell i el vescomte de Cardona, com ja hem dit.

El 1369 fou un dels àrbitres nomenats pel rei Pere el Cerimoniós, juntament amb el bisbe de Lleida i el vescomte de Cardona, per negociar amb els de Bertrand Du Guesclin un acord per a la possessió de Molina, que, com ja he dit, s'havia lliurat al Cerimoniós d'acord amb els pactes establerts abans amb Enric de Tras-

236. ACA, C, reg. 1264, f. 19 r.-v. (1378, juny, 15. Barcelona). Un any després, el monarca li féu pagar 4.000 sous d'esmena per un cavall de pèl roig, perdut en el seu servei: reg. 1257, f. 156 v. (1379, octubre, 23. Barcelona).

237. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 690; Ignasi BAIGES I JARDÍ, Anna RUBIÓ I RODON i Elisa VARELA I RODRÍGUEZ, *Cort general de Montsó 1382-1384*, coord. de Josep M. Sans i Travé, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1992, p. 123.

238. ACA, C, reg. 1108, f. 7 r. (1385, octubre, 20. Girona).

239. J. MIRET I SANS, «Négociations de Pierre IV d'Aragon avec la Cour de France», p. 46-47; R. TÀSIS, *La vida del rei en Pere III*, p. 264.

tàmara. Finalment, la comissió no es reuní.²⁴⁰ En el tractat d'aliança amb Navarra signat l'any 1370 a Tortosa, un tractat dirigit contra Enric de Trastàmara, fou un dels que, juntament amb el bisbe de Lleida i el vescomte de Cardona, el signaren i s'hi comprometeren; com a majordom de la reina, seguia la cort.²⁴¹

El mateix any 1370 fou confiada a Ramon de Peguera una missió prop del papa a Avinyó per informar-lo de les injúries que Pere el Cerimoniós rebia del jutge d'Arborea. Pel setembre el rei també hi envià Francesc Roma. Era el moment en què els ambaixadors dels Arborea demanaven a la Santa Seu la concessió de tota l'illa en feu.²⁴²

La seva col·laboració amb la Diputació del General no fou ocasional. Repetí el càrrec de diputat per substituir Pere Desplà, nomenat a la Cort de 1377-1378, i participà, a més, en la comissió reorganitzadora de la Diputació de 1377.²⁴³ Fou present a diverses comissions durant la Cort de Barcelona de 1377-1378; amb Jaume Desfar i el comte d'Empúries representà la noblesa en una comissió que havia d'estudiar què faltava del donatiu concedit a les Corts de Montsó i d'on es podien aconseguir diners, representà el seu braç, juntament amb Jaume Marc, en una altra comissió que havia de redactar una ordinació sobre els compradors de les generalitats i tots dos, amb el comte d'Urgell, participaren encara en una altra comissió que s'havia d'ocupar del suplement del donatiu de Montsó i, el 22 d'octubre, fou nomenat membre d'una comissió que havia d'examinar els comptes entre la Generalitat i el canviador Pere Descaus i que havia d'obtenir diners de les generalitats i de les imposicions.²⁴⁴

Pel que fa al patrimoni, malgrat que no era un magnat, Ramon de Peguera posseïa un senyoriu notable. Peguera i Olost pertanyien des d'antic a la família. Olost, des de mitjan segle XIII, quan Ermessèn d'Olost es casà amb Guillem de Peguera.²⁴⁵ Situat al costat d'Olost, el castell de Tornamira interessava Ramon de Peguera, que el comprà al rei Pere el Cerimoniós quan el monarca, a causa de la guerra amb Castella, necessità diners per pagar tropes. El preu del castell fou de 11.000 sous barcelonesos i comprenia no solament la fortalesa sinó també les cases i masos, prats, boscos, molins, recs, etc., i també el mer i el mixt imperi i tota la jurisdicció alta i baixa. La forma de la venda fou perpètua, però amb carta de gràcia (és a dir, el rei el podia recuperar pagant-ne el preu), i en feu honorat, que significava que no havia

240. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 594-596. Cf. abans la biografia de Romeu Sescomes, bisbe de Lleida, on indiquem més bibliografia.

241. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 4, p. 605. Cf. més amunt quan parlo del bisbe Romeu Sescomes.

242. Luisa D'ARIENZO, *Carte reali diplomatiche di Pietro IV il Cerimonioso, re d'Aragona, riguardanti l'Italia*, Pàdua, Cedam, 1970, doc. 753 (CODOLIN, XLV); Giuseppe MELONI, *Genova e Aragona all'epoca di Pietro il Cerimonioso*, vol. III, (1361-1387), Pàdua, Cedam, 1982, p. 89-90.

243. M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 248-249.

244. *Cortes...*, vol. IV, p. 18-19, 22-23 i 37-39.

245. *Els castells catalans*, vol. IV, p. 882-883.

de fer cap servei al rei pel castell, ni lliurar-li la potestat, ni el rei havia de firmar per les alienacions que Ramon de Peguera fes en el futur.²⁴⁶ El rei havia obtingut Tornamira en un canvi amb els comtes d'Osona, que tenien el lloc juntament amb la meitat de la ciutat de Vic com a dot de Margarida de Foix, casada amb Bernat de Cabrera. Després de l'execució del seu pare, Bernat de Cabrera, i del seu propi procés, el comte d'Osona perdé els seus senyorijs, confiscats pel rei. El germà de Margarida, Roger Bernat, comte de Foix, reclamà els béns dels Montcada, que havien constituït la garantia del dot de Margarida. Una sentència del mateix rei, del 20 de desembre de 1367, donà la raó al comte de Foix; el rei li hagué de tornar els béns dels Montcada, entre els quals figurava el castell de Tornamira, ja que el canvi fet entre el rei i els comtes d'Osona havia quedat anul·lat. Com que el rei havia de tornar 11.000 sous a Ramon de Peguera, pel febrer de 1368, canvià la venda anterior per la venda del mer i mixt imperi i tota la jurisdicció que pertangués al rei, ja que el comte de Foix només tindria la que hagués posseït abans; li vengué també tota la jurisdicció al castell d'Olost i els seus termes, amb la qual cosa Ramon de Peguera completava el senyoriu d'Olost; a més, el monarca li vengué la jurisdicció que tenia en una sèrie de masos que formaven la quadra anomenada de Sant Genís de Quereull i en dos masos més de la parròquia de Sant Salvador de Serradellops i de Sant Genís de la Devesa.²⁴⁷ El 22 de juliol de 1370, Ramon de Peguera prestà homenatge a l'infant Joan per una part de la parròquia d'Olost, situada al terme del castell de Lluçà, i l'infant Joan li lliurà possessió del feu lliurant-li una espasa desembeïnada; l'acte tingué lloc al palau episcopal de Barcelona, on s'allotjava l'infant, a la cambra dita *dels paraments*, davant de diversos testimonis.²⁴⁸

Ramon de Peguera posseïa igualment Balsarenys, que la seva família havia comprat, l'any 1281, als Vilallonga,²⁴⁹ Cornet i l'Espunyola, mentre que Santa Coloma de Vinyoles era l'aportació al patrimoni familiar de la seva mare, Blanca de Bell-lloc. Tenia, a més, Gósol, en feu per Pere Galceran de Pinós;²⁵⁰ s'ha dit que la seva baronia comptava en total amb una superfície d'uns cent vint quilòmetres quadrats, bé que no

246. ACA, C, reg. 993, f. 107 r. - 110 r. (1357, maig, 6. Magallón). La carta de gràcia a f. 124 v. - 126 r., feta a la mateixa data.

247. ACA, C, reg. 997, f. 1 r. - 4 r. (1368, febrer, 18. Barcelona); comunicació al porter reial Berenguer Puig, a f. 4 v. - 5 r., i a l'infant Joan, f. 5 r.-v. (1368, març, 10). Entre el 1396 i el 1397 la reina Maria de Luna, esposa del rei Martí l'Humà, tramità la redempció d'aquesta jurisdicció, que comportà alguns problemes durant els anys següents: Maria Teresa FERRER I MALLOL, «El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970-1971 [1973]), p. 351-491, concretament p. 390, 413, 421, 433-434, 443 i 464-465.

248. ACA, C, reg. 1800, f. 1 r. (1370, juliol, 22. Barcelona).

249. L'havia comprat Ramon de Peguera l'any 1281 a Mateu de Balsarenys. Comprénia Balsarenys, el Mujal, Argençola i Serrassans (vegueria de Manresa).

250. *Els castells catalans*, vol. v, p. 514.

formava un nucli compacte, una part era al Bages, prop del Berguedà, i una altra al Berguedà mateix.²⁵¹ L'any 1363, Pere el Cerimoniós concedí a Ramon de Peguera, en premi als serveis prestats, la condonació del lluïisme i del dret de terç que li pertorqués pel domini alodial del castell de Balsareny per l'alienació d'alguns delmes o feus, com per exemple la casa del Bosc, del terme del castell de Casserres, ja que Pere de Santa Eulàlia, que tenia aquesta casa, havia mort sense hereus; també li condonà el lluïisme i el terç en la venda que li havia de fer Mateu de Vilallonga, del feu i delmes que tenia.²⁵² Se sap que posseïa també el lloc d'Olopte, a la Cerdanya, cap al 1370.²⁵³ Sembla que Ramon de Peguera renuncià, l'any 1362, per 2.500 sous, a favor de Sibilla, muller de Pere de Montcada, al feu i la castlania que posseïa als castells d'Oló i Aguiló i al mas sa Rodoreda al terme d'Oló.²⁵⁴

Ramon de Peguera amplià els senyorijs heretats amb noves adquisicions. Especialment important fou la compra, el 1376, de la baronia de Lluçà a Pere Galceran (III) de Pinós. La baronia estava formada pels castells de Lluçà, Quer, Merlès, Sant Boi, Olost i Tornamira, i abans havia pertangut a Bernat de Portella i a Pere de Fenollet, vescomte d'Illa. Tres anys abans, Pere Galceran de Pinós havia venut a Ramon de Peguera un censal de 42.000 sous de capital i pensió anual de 3.000 sous, precisament amb la garantia del castell de Lluçà. Sembla que la necessitat de diners de Pere Galceran de Pinós no quedà satisfeta i hagué de vendre, finalment, la baronia; com que es tractava d'un feu de l'infant Joan, aquest hagué d'aprovar la càrrega que des de llavors gravava la baronia.²⁵⁵ Immediatament després, Ramon de Peguera prestà homenatge a l'infant Joan pels castells de Lluçà i de Merlès i la baronia de Lluçà i l'infant l'investí del feu mitjançant el lliurament d'una espasa.²⁵⁶

251. Segons el fogatjament de 1365-1370 la casa de Peguera, casa taxada, era formada per Balsareny, l'Espunyola, Peguera, Fréixens, Vallcebre i Cercs, i a part posseïa el lloc de Mujals: José IGLÉSIES FORT, *El fogaje de 1365-1370: Contribución al conocimiento de la población de Cataluña en la segunda mitad del siglo XIV*, Barcelona, 1962, col. I. «Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona», núm. XXXIV/11, p. 41. Segons el fogatge de 1358, Ramon de Peguera havia de pagar 45 lliures, per mig cavall alforrat, pels béns que tenia a la vegueria de Berga i Berguedà: J. M. PONS GURI, «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», a *Recull d'estudis...*, vol. I, p. 396.

252. ACA, C, reg. 908, f. 91 v. - 92 r. (1363, febrer, 3. Montsó).

253. *Els castells catalans*, vol. IV, p. 735.

254. *Els castells catalans*, vol. V, p. 788.

255. Tenim constància de la venda pel decret posat per l'infant a totes dues vendes, el 4 de gener de 1373 a la del censal i el 20 de juny de 1376 a la de la baronia de Lluçà, ja que era feu del rei: ACA, reg. 1800, f. 8 r. - 9 r. i f. 13 v. - 14 r. La compra de la baronia havia estat signada pels interessats a Gironella el primer d'abril de 1376. Joaquim LLOVET, «Sobre la data de l'anomenat primer cens de Catalunya», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. III, p. 25-26. El mateix 20 de juny de 1376, Ramon de Peguera prestà homenatge a l'infant Joan pels castells de Lluçà i de Merlès i la baronia de Lluçà: reg. 1800, f. 16 v. - 17 r.

256. ACA, C, reg. 1800, f. 16 v. - 17 r. (1366, juny, 20. Barcelona).

Potser la despesa feta per Ramon de Peguera per aquesta compra impedí que pogués complir amb altres compromisos, el cas és que el 18 de març de 1378 demanà un guiatge al rei, precisament a causa dels seus deutes.²⁵⁷ Aquesta situació ja havia estat superada l'any 1389, puix que pogué deixar 1.600 florins d'or al rei Joan I. Aquests diners foren afegits al preu pel qual el rei podia redimir la baronia de Lluçà amb carta de gràcia.²⁵⁸

Ramon de Peguera morí l'any 1388, com ho demostra el fet que el seu fill Ramon prestés homenatge al bisbe de Vic pels feus que els Peguera tenien per ell. El succeí almenys en la baronia de Lluçà, Olost i Tornamira,²⁵⁹ mentre que el fill segon, Andreu, heretà el castell de Balsareny; Andreu s'havia casat amb una filla del noble Guillem de Rajadell. El 1392 Andreu rebé, a Balsareny, a sopar el rei Joan I, el qual trobà que el castell era molt bell.²⁶⁰ Tant Andreu com Guillem heretaren el censal que Bernat Galceran de Pinós prestava al seu pare.²⁶¹

En resum, podem dir que fou l'exemple del cavaller que mirava d'aconseguir càrrecs a la cort per tal de millorar la posició social i econòmica de la seva família i exercir influència en els afers públics. Devia tenir qualitats personals remarcables, intel·ligència, dots d'orador i capacitat de negociació, altrament no hauria estat enviat com a ambaixador en missions difícils.

ELS DIPUTATS DEL BRAÇ DE LES CIUTATS I VILES REIALS

Pere Desplà

Pere Desplà era un ciutadà honrat de Barcelona que canvià d'estament i passà a ésser cavaller.²⁶² Alguns historiadors el fan fill de Ramon Desplà i Margarida Ros.²⁶³ És difícil, però, destriar els membres d'aquesta família perquè l'any 1389, quan es

257. ACA, C, reg. 1262, f. 42 r. (1378, març, 18).

258. ACA, C, reg. 1930, f. 93.

259. *Els castells catalans*, vol. iv, p. 813, i n. 49 de la p. 818.

260. Daniel GIRONA, «Itinerari del rei en Joan I», *Estudis Universitaris Catalans*, núm. XIII-XV (1928-1930), p. 151.

261. *Els castells catalans*, vol. v, p. 892, n. 892.

262. Segueixo la biografia que vaig publicar a Maria Teresa FERRER I MALLOL, «Altres famílies i membres de l'oligarquia barcelonina», a *El «Llibre del Consell» de la ciutat de Barcelona: Segle XIV. Les eleccions municipals*, ed. a cura de Carme Batlle, Maria Teresa Ferrer, Maria Cinta Mañé, Josefina Mutgé, Sebastià Riera i Manuel Rovira, Barcelona, CSIC, Institució Milà i Fontanals, 2007, p. 279-284. Cf. també M. T. FERRER, «Els diputats del braç de les ciutats i viles reials...», p. 516-520, bé que algunes afirmacions han estat esmenades al capítol acabat d'esmentar.

263. Pere ORTÍ GOST, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, Barcelona, CSIC, Institució Milà i Fontanals, 2000, p. 471. També Lluís CIFUENTES I COMAMALA, «Els Desplà als segles XIV i XV», quadre genealògic publicat a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, p. 269.

féu un cens a Barcelona, amb finalitat militar, hi havia vuit persones diferents que es deien Pere Desplà.

Sembla que es casà dues vegades, de la primera muller, Valençona, no degué tenir fills,²⁶⁴ mentre que de la segona, anomenada Blanca, vivent encara l'any 1399, tingué una filla, Violant, que es casà amb el donzell Bartomeu de Vilafranca, domiciliat a Barcelona.²⁶⁵ Aquest matrimoni tingué un fill, que adoptà el nom de Pericó Desplà, en ésser designat hereu pel seu avi Pere Desplà.

La branca Desplà de la qual parlem era un llinatge originari d'Alella, que s'havia establert a la ciutat comtal, però sense abandonar els interessos del lloc d'origen. Posseïa terres i masos al terme d'Alella. Amplià les seves possessions a Alella amb la compra, l'any 1353, de la jurisdicció del lloc al rei Pere el Cerimoniós, amb pacte de retrovenda, per 3.000 florins;²⁶⁶ aquesta clàusula de redempció fou usada l'any 1366 pel rei, que recuperà la jurisdicció, després que els habitants del lloc en paguessin el preu.²⁶⁷ Els Desplà continuaren, però, com a senyors alodials d'Alella.²⁶⁸ Més o menys en aquesta època, sembla que l'any 1364, Pere Desplà comprà el terç o tercera part dels delmes de la parròquia d'Alella, que, juntament amb la possessió de diverses propietats en alou al terme, equivalia al lloc a una mena de senyoria.²⁶⁹ L'any 1367 aconseguí la concessió de construir a Alella una taula de carnisseria, en regim de monopoli, on podria fer vendre carn fresca i salada; per la concessió en establiment emfitèutic, pagà una entrada de 20 sous barcelonesos i es comprometé a pagar un cens de 2 sous barcelonesos anuals per Nadal. La conces-

264. Valençona, muller de Pere Desplà, havia instituït un benefici a l'església de Sant Jaume de Barcelona, en el patronat del qual figurava el rei; l'any 1406, Joan Desplà, doctor en lleis i tresorer del rei el representà en aquest patronat: AHPB, Bartomeu Gras, 86-3, f. 22 v. (1406, febrer, 15).

265. AHPB, Tomàs de Bellmunt, 79-83 (1399, agost, 14).

266. Segons Lluís GALERA ISERN i Salvador ARTÉS LLOVET, *Notes històriques de la parròquia de Sant Feliu d'Alella segons dades de l'Arxiu parroquial i altres fonts, amb un estudi sobre els orígens de la població*, Alella, Publicacions de la Parròquia d'Alella, 1959, p. 94, la compra de la jurisdicció seria del 1344, però segons el document de redempció d'aquesta jurisdicció, la compra era del 1353 i també segons la confirmació pel rei de la venda feta pel batlle general de Catalunya, Pere Sacosta. La venda era del 15 de juliol de 1353 i la confirmació del rei del 29 de juliol. Aquesta confirmació assenyalava un preu de 1.000 sous barcelonins que potser era el preu de la confirmació reial i l'aposiició del segell. La venda fou comunicada al procurador de Catalunya, al veguer i al batlle de Barcelona: *ibidem*, f. 36 v. - 37 r.

267. ACA, C, reg. 913, f. 78 r. - 80 v.

268. *Els castells catalans*, vol. I, p. 735.

269. L'època d'adquisició d'aquest terç és controvertida; per una banda, es diu que Pere de Gualbes vengué un terç del delme de la parròquia a Pere Desplà, el 6 d'abril de l'any 1373; segons una altra notícia, escrita en un llibre del mateix Desplà, consta que l'havia comprat l'any 1364 a Guillem de Rubí; però segons una altra notícia de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'1 de juliol de 1372, la tercera part de la dècima d'Alella, que havia estat de Pericó de Rubí, pertanyia a Pericó de Montornès, senyor del castell del mateix lloc: L. GALERA ISERN i S. ARTÉS LLOVET, *Notes històriques de la parròquia de Sant Feliu d'Alella...*, p. 94.

sió li fou confirmada l'any 1374.²⁷⁰ Hi ha la possibilitat que posseís també una part de la lleuda de Mediona, un impost que es pagava a l'entrada i a la sortida de Barcelona i que, malgrat que els partícips eren molts, devia proporcionar rendes importants, però sembla més aviat, per la identificació que fa Pere Ortí, que aquest Pere Desplà devia pertànyer a una altra branca dels Desplà.²⁷¹ L'any 1347 amplià el seu patrimoni amb l'herència de Francesc Agustí, fill de Pere Agustí, de la casa del rei, que tenia una casa i una heretat important a Sants, al districte de Barcelona, que fou venuda, per voluntat del difunt, a Artal de Cabrera, àlies de Foces.²⁷²

A la ciutat de Barcelona ocupà un gran nombre de càrrecs, que culminaren en el de conseller en cap, per al qual fou escollit l'any 1364, novament el 1368 i encara el 1371; abans, havia estat conseller cinquè el 1356, i segon l'any 1362.²⁷³ A més, havia estat jurat del Consell de Cent l'any 1345, jurat i membre del Consell de Vint-i-cinc els anys 1365, 1366, 1367 i 1373.²⁷⁴

Representà la ciutat a les corts diverses vegades. Fou un dels síndics de Barcelona a les corts de 1358, 1359, 1365 i 1373.²⁷⁵ A la Cort de Cervera de 1359, hi tingué una presència molt activa ja que, juntament amb Romeu Sescomes, del braç eclesiàstic, establí com haurien de contribuir els llocs que havien canviat d'estament per alienació de la jurisdicció per part del rei o per la conversió de ciutadans en cavallers o generosos; l'acord que redactaren fou ratificat encara per les Corts de 1363; a la Cort de Barcelona de 1365 fou membre de la comissió de tractadors, que negociaven entre els braços i el rei, fins i tot de la comissió restringida, mentre que, a la Cort de Barcelona de 1372-1373, respongué a la proposició del rei en nom del braç de les ciutats i viles.²⁷⁶

Aquesta presència tan sovintejada a les corts explica que fos designat diputat més d'una vegada, ja que el nomenament requeia en algun dels síndics: l'any 1359,²⁷⁷ novament a la Cort de Barcelona de 1365 com a diputat adjunt i procurador del

270. ACA, C, reg. 925, f. 91 v. - 92 v. (1367, novembre, 10. 1374, gener, 10).

271. P. ORTÍ GOST, *Renda i fiscalitat...*, p. 471.

272. ACA, Generalitat, pergamins núm. 52, 53 i 59.

273. Joan Francesc Boschà, *Memorial històric*, ed. a cura de Jaume Sobrequès i Callicó, Barcelona, Associació de Bibliòfils de Barcelona, 1977, p. 64, 66, 67 i 131, i la relació dels consellers de Barcelona d'aquest mateix llibre.

274. *El «Llibre del Consell»...*, doc. 170, 324, 339, 349, 358, 367, 376 i 377.

275. *Cortes...*, vol. I-2, p. 576, vol. II, p. 223, 342-343, vol. III, p. 181.

276. A. M. ARAGÓ i M. M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202; *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya...*, intr. i ed. a cura de M. Sánchez i P. Ortí, doc. XVIII i XX, p. 227 i 245; *Cortes...*, vol. II, p. 345 i 349, vol. III, p. 179.

277. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats del braç reial, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 264-269; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 2, p. 47-60.

donatiu nou, amb importants tasques econòmiques a realitzar, i a la Cort de Barcelona de 1377-1378, bé que en aquesta ocasió fou elegit diputat del braç militar, després que els diputats elegits a les Corts de Montsó de 1376-1377 fossin cessats en una sessió molt poc concorreguda del mes d'agost, cosa que provocà grans tensions. No sabem per quina raó exercí el càrrec molt poc temps i fou substituït per Ramon de Peguera.²⁷⁸

El canvi d'estament, que el féu figurar com a diputat militar i no com del braç reial, s'havia produït aquell mateix any 1377 perquè l'infant Joan l'havia armat cavaller i, a petició de l'interessat, havia demanat al rei que concedís el títol i les prerrogatives de castell, amb terme atermenat, a la seva casa d'Alella, al Maresme, terme que hauria estat el de la parròquia d'Alella. Pere Desplà era llavors conseller de l'infant primogènit.²⁷⁹ La concessió a Pere Desplà comprenia el dret de construir un castell a Alella i de tenir-hi mesures d'ús obligatori i vinyòvols, és a dir, guardians de vinya. La població d'Alella es mobilitzà contra aquestes concessions i demanà autorització al rei per reunir-se, per crear síndics i exigir talles per tal de recórrer contra aquesta concessió reial a Pere Desplà. El rei concedí aquesta autorització, però precisà que només els que firmessin l'acord de nomenar síndics haurien de pagar talles, l'altra gent que no hi estigués d'acord no podria ésser obligada a contribuir. Aclarí també que la concessió no podia interpretar-se com una autorització per poder constituir «universitat», és a dir, municipi.²⁸⁰

El 1363 havia estat un dels quatre barcelonins consultats pel rei Pere el Cerimoniós per portar a terme una ambaixada a Gènova, però sembla que cap d'ells no acceptà aquesta missió.²⁸¹ En canvi, portà a terme una altra ambaixada, prop del rei de França, l'any 1371, amb la missió delicada de cobrar un deute del monarca francès. Degué ésser en aquesta ocasió que el rei de França donà a la reina Elionor, esposa de Pere el Cerimoniós, diverses relíquies,²⁸² entre elles una santa espina que més endavant l'infant Martí donà a la catedral de Barcelona, en una cerimònia celebrada el 4 de desembre de 1390, en la qual fou present Pere Desplà, segons el *Manual de novells ardots*, fill, malgrat que sembla que era nét, de Pere Desplà, que l'havia portada de França: «mossenyor Pere Desplà, cavaller, fill del

278. M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 230, 240 i 246-248. M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 880-891, on segueixo l'actuació dels diputats.

279. ACA, C, reg. 1655, f. 109 (1377, abril), cit. per Josep M. ROCA, *Johan I d'Aragó*, Barcelona, Institució Patxot, 1929, col·l. «Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», núm. XI, p. 175 i 193.

280. ACA, C, reg. 930, f. 195 r. i 215 r.-v. (1377, juny, 3. Barcelona).

281. G. MELONI, *Genova e Aragona all'epoca di Pietro il Cerimonioso*, vol. III, p. 35.

282. Les relíquies i llurs estoigs preciosos donades pel rei de França són descrites en el testament de la reina Elionor comentat per U. DEIBEL, «La reina Elionor de Sicília», p. 391.

honrat en Pere Desplà, ciutadà de Barchinona, qui per la dita raó anà al dit rey de França com a missatger de la dita senyora».²⁸³

La designació d'hereu a favor del seu nét Pericó Desplà fou discutida per Joan Desplà, doctor en lleis, potser un germà del difunt Pere. Bartomeu de Vilafranca, pare de Pericó, i Joan Desplà confiaren les seves desavinences a l'arbitratge de Ramon Ballester, llicenciat en lleis, i a Bernat Lunes, jurisperit de Barcelona. La sentència arbitral fou pronunciada el 14 d'agost de 1381, de manera que la mort de Pere Desplà ha d'ésser anterior a aquesta data. Probablement l'herència es dividí, ja que, segons altres fonts, l'any 1392 era senyor d'Alella Joan Desplà, que devia ésser el doctor en lleis.²⁸⁴ La sentència arbitral s'ha perdut i només es conserva el trasllat d'un dels capítols perquè l'any 1419 hi havia dubtes sobre els drets dels hereus de Pericó Desplà sobre les rendes de les escriptories públiques de Perpinyà i els forns i altres rendes del lloc d'Argelers, atribuïdes en principi a Joan Desplà, però sobre les quals Pericó tenia algun dret perquè havia lliurat a Joan 25.300 sous barcelonesos dels seus diners.²⁸⁵

Pere Desplà fou, doncs, un ciutadà de l'estament rendista barceloní, que no havia trencat amb els seus orígens terratinents al Maresme; aquests orígens li permeteren de fer el pas a l'estament nobiliari sense haver de comprar senyorijs, com altres famílies barcelonines que també volgueren ennoblir-se. Fou un home interessat, sens dubte, pel govern en diversos àmbits, en el municipal, en el parlamentari i en el reial.

Pere de Carcassona

Pere de Carcassona era un ciutadà de Lleida, que pertanyia a una de les famílies més destacades de la ciutat;²⁸⁶ formava part d'una oligarquia municipal d'unes disset famílies que acaparaven el poder municipal i l'exercien en profit propi, segons les protestes dels membres de la mà menor de la ciutat.²⁸⁷ Estava casat amb Cons-

283. *Manual de novells ardots...*, vol. I, p. 7; S. PUIG Y PUIG, *Episcopologio de la sede barcinonense*, p. 171.

284. LL. GALERA ISERN i S. ARTÉS LLOVET, *Notes històriques de la parròquia de Sant Feliu d'Alella...*, p. 95, que remet a fons documentals, concretament establiments de terres, de l'Arxiu Parroquial d'Alella.

285. ACA, C, pergamins de Pere III, carpeta 297, núm. 3072 (1381, agost, 14. Trasllat del 8 d'abril de 1419).

286. Segueixo la biografia que vaig publicar a M. T. FERRER, «Els diputats del braç de les ciutats i viles reials...», p. 520-521.

287. MARIA TERESA FERRER I MALLOL, «Un memorial de greuges de la mà menor de Lleida contra la mà major (s. xv)», a *Miscel·lània: Homenatge a Josep Lladonosa*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1992, p. 293-314; cf. la llista de membres de l'oligarquia a les p. 305 i 312.

tança. Com altres ciutadans adinerats, els Carcassona havien adquirit alguns senyorijs.²⁸⁸ El 30 d'agost de 1350 Pere de Carcassona havia comprat el castell i el lloc de l'Espluga Calba al monestir de Vallbona per 115.000 sous barcelonesos, i l'any 1359 comprà la jurisdicció i el mer imperi del lloc al rei; consta que alliberà els veïns de l'obligació de portar-li el raïm a casa o de pagar una quantitat per aquest concepte;²⁸⁹ deu correspondre a aquesta població el pagament de 22 lliures i 10 sous per 42 focs que registra el fogatge de 1358 a la vegueria de Montblanc a compte de Pere de Carcassona.²⁹⁰ Més tard, l'any 1368, ell i la seva muller Constança vengueren el lloc a Jaume Conesa, conseller i protonotari del rei.²⁹¹ Potser la venda serví per acabar de pagar el lloc d'Almenar, que sabem que els pertanyia, almenys, des de 1367, ja que figura en el fogatge d'aquest any, amb 317 focs, cosa que indica que era un lloc important, força més que l'Espluga Calba.²⁹² En el fogatjament de 1378 figura encara a nom de Pere de Carcassona, però només amb 113 focs ciutadans.²⁹³ La sèquia d'Almenar provocà nombroses dissensions entre els Carcassona i la paeria de Lleida, especialment des de 1418. Sembla que, com tants altres propietaris de senyorijs, també els Carcassona s'endeutaren i vengueren censal sobre la senyoria d'Almenar entre 1380 i 1399.²⁹⁴

Pel que fa a la seva activitat parlamentària, sabem que fou síndic de la ciutat de Lleida al Parlament de Barcelona de 1355²⁹⁵ i a la Cort de Cervera de 1359, cosa que explica que formés part de la primera diputació.²⁹⁶ En nom del braç reial, s'encarregà de lliurar a Bernat de Cabrera 30.000 florins per contribuir a l'alliberament de la ciutat de Tarassona, mitjançant el pagament d'un suborn a l'alcaid de Tarassona per Pere el Cruel.²⁹⁷ A la Cort de Barcelona-Lleida-Barcelona-Tortosa, hi fou també síndic de Lleida i fou escollit membre de la comissió de tractadors

288. J. LLADONOSA, *Història de Lleida*, p. 479.

289. *Els castells catalans*, vol. VI, p. 167-169.

290. J. M. PONS GURI, «Un fogatjament desconegut de l'any 1358», a *Recull d'estudis...*, vol. I, p. 394.

291. *Els castells catalans*, vol. I, p. 206, i vol. VI, p. 169.

292. J. LLADONOSA, *Història de Lleida*, p. 492.

293. Esther REDONDO GARCÍA, *El fogatjament general de Catalunya de 1378*, Barcelona, CSIC, Institució Milà i Fontanals, Departament d'Estudis Medievals, 2002, p. 427.

294. J. LLADONOSA, *Història de Lleida*, p. 504; *Els castells catalans*, vol. VI, p. 824 i 827.

295. *Cortes...*, vol. I-I, p. 467.

296. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats del braç reial, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 264-269; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 2, p. 47-60.

297. M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 230; M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. I, p. 54 i 56; M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 880-891, on segueixo l'actuació dels diputats. Cf. també A. M. ARAGÓ i M. M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

del donatiu. També formà part d'una comissió per buscar gent hàbil per a les tropes a cavall de Catalunya, mentre que l'any 1365 fou designat un dels consellers dels diputats, pel braç reial, a la Cort de Barcelona.²⁹⁸ L'any 1367 fou enviat per la ciutat de Lleida a Barcelona, amb cinc ciutadans més, per concretar la contribució acordada al Parlament de Barcelona de 1366.²⁹⁹

Francesc Pabia

Francesc Pabia era ciutadà de Girona i pertanyia a una de les famílies de mercaders més importants de la ciutat i amb rendes més elevades;³⁰⁰ des que aparegué el deute públic, a mitjan segle XIV, els Pabia començaren a esmerçar importants quantitats de diners en la compra de censals i violaris. Consta que l'any 1360 Francesc formava societat amb els mercaders Pere Ferrer, Bernat Preses i Ramon Freixes, amb un capital de 3.000 lliures barcelonines;³⁰¹ sembla que es dedicaven especialment al comerç de blat. Pertanyien a la mà mitjana, però enllaçaren amb una família de la mà major, els Sunyer,³⁰² bé que també s'emparentaren amb els Santmartí, que eren cavallers. Després de la seva mort, fou concertat el casament de la seva filla Blanca amb Francesc de Santmartí, fill del cavaller del mateix nom, llavors difunt; totes dues famílies ja estaven emparentades perquè ambdós promesos tenien consanguinitat en quart grau, motiu pel qual el rei Pere el Cerimoniós demanà al papa, l'any 1380, dispensa per a aquest matrimoni tractat pels amics d'ambdues bandes.³⁰³ Per tant, havia mort abans de desembre de 1380.

Com en el cas dels altres diputats o administradors del braç reial, la seva participació a la Cort de Cervera de 1359, com un dels dos síndics de la ciutat de

298. *Cortes...*, vol. II, p. 182 i 206-207, 233 i 235-236; M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 239.

299. J. LLADONOSA, *Història de Lleida*, vol. I, p. 479.

300. Segueixo la biografia que vaig publicar a M. T. FERRER, «Els diputats del braç de les ciutats i viles reials...», p. 521-522; M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. I, p. 54. Cal advertir que el nom apareix en aquest darrer treball com a *Pavia*, contra la meua voluntat, perquè als correctors de l'*Enciclopèdia* els semblà més correcte. El poso amb *b*, segons com és esmentat a la documentació sobre la Generalitat i com és esmentat a la bibliografia històrica sobre Girona, com per exemple als treballs de Ch. Guilleré que després citaré. Potser aquest cognom és una alteració de *Paba*, un llinatge dels volts de Sant Hilari Sacalm a l'edat mitjana. Aquest llinatge *Paba* es troba documentat per Joaquim MIRET I SANS, «Petita adició a la Història de Sant Hilari Sacalm», *L'Estiuada* (Sant Hilari Sacalm), núm. 68 (agost 1913), p. 1, núm. 69, p. 2-3, i núm. 71, p. 2. El cognom ha estat llegit, freqüentment, com Pabre, començant per J. F. BOSCA, *Memorial històric*, p. 131.

301. Ch. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, vol. I, p. 253, 261 i 387.

302. Christian GUILLERÉ, *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona, Ajuntament de Girona, 1984, p. 81-83.

303. ACA, C, reg. 1266, f. 57 v. (1380, desembre, 18).

Girona,³⁰⁴ féu possible la seva elecció com a diputat de la primera Diputació del General.³⁰⁵

Pere Borró

Pere Borró era un burgès de Perpinyà.³⁰⁶ Tingué dos fills: Joan, que el succeí, Jaume, abat de la Real, i una filla, Francesca, que es casà amb el donzell Jausbert Desfont.

Havia tingut càrrecs polítics importants en el regne de Mallorca, concretament havia estat mestre racional de Jaume II de Mallorca.³⁰⁷ El 1343 figurava entre els presoners rossellonesos que havien estat portats a Mallorca per Jaume III de Mallorca —que els considerava poc segurs— i que foren alliberats per ordre del rei Pere el Cerimoniós. Passà al partit d'aquest rei des del moment que la guerra re-integrà aquell regne a la Corona catalanoaragonesa;³⁰⁸ el mateix any, amb altres rossellonesos que havien passat al partit del rei, fou enviat amb unes galeres a la costa del Rosselló perquè negociés amb diversos llocs a fi que es declarassin pel rei Pere el Cerimoniós.³⁰⁹ El 1347 Pere el Cerimoniós li confià una enquesta contra els oficials reials que havien exercit en els anys anteriors a la vegueria de Rosselló i Cerdanya.³¹⁰ També ocupà càrrecs municipals: el 1358 era un dels dotze consellers dels cònsols de Perpinyà.³¹¹ Fou un dels tres síndics de Perpinyà a la Cort que se celebrà en aquesta vila l'any 1356; ho tornà a ésser novament a la Cort de Cervera de 1359,³¹² cosa que facilità la seva elecció com a diputat.³¹³ Indubtablement, era una persona amb una preparació excel·lent per a la tasca de recollir

304. A. M. ARAGÓ i M. M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

305. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats del braç reial, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 264-269; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 2, p. 47-60. Cf. també M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. 1, p. 54 i 56; M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 880-891, on segueixo l'actuació dels diputats.

306. Segueixo la biografia que vaig publicar a M. T. FERRER, «Els diputats del braç de les ciutats i viles reials...», p. 522-523. Cf. també M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. 1, p. 54.

307. J. CAPEILLE, *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, s. v. Borro, Pierre.

308. PERE III, «Crònica», p. 1053 i 1186.

309. J. ZURITA, *Anales...*, vol. 3, p. 552 i 558.

310. J. CAPEILLE, *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, s. v. Borro, Pierre.

311. *Cortes...*, vol. I-1, p. 583.

312. *Cortes...*, vol. I-1, p. 491; A. M. ARAGÓ i M. M. COSTA, *Privilegios reales...*, doc. 202.

313. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats del braç reial, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 264-269; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 2, p. 47-60. Cf. també M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. 1,

i administrar el donatiu de corts. Encara participà a la Cort de Vilafranca-Barcelona de 1367-1368 com un dels síndics de Perpinyà; fou escollit membre de la comissió de tractadors, fins i tot de la restringida i formà part també de la comissió encarregada d'analitzar els greuges i el trobem encara com a síndic de Perpinyà a la Cort de Tarragona-Montblanc-Tortosa de 1370-1371, en la qual formà part de la comissió que havia de revisar la defensa de Catalunya i les generalitats.³¹⁴

* * *

Per no allargar-me excessivament, no m'he ocupat dels diputats nomenats consellers, que havien d'ésser cridats com a consultors pels altres si es presentaven afers greus, però faré una excepció pel que fa a un dels diputats del braç reial perquè era de Cervera, es tracta d'Arnau de Messina.³¹⁵

Arnau de Messina

Arnau de Messina o Mecina era notari de professió. Segons Max Turull, que ha estudiat el perfil social, polític i institucional dels síndics a corts originaris de Cervera,³¹⁶ cal distingir tres generacions en els Arnau de Messina que apareixen a les corts entre 1333 i 1384; el que participà a la Cort de Cervera devia ésser el pare, que encara vivia el 1363, però que havia mort abans del 1369.³¹⁷ Podria ésser ell qui participà novament a la Cort de Tortosa de 1364, en la qual fou designat membre d'una comissió que s'havien d'ocupar de la remuneració dels escrivans, porters i altre personal que hagués treballat per als diputats que cessaven llavors, però més enllà d'aquesta data degué ésser el seu fill el que fou síndic de Cervera. Havia ocu-

p. 54 i 56; M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 880-891, on segueixo l'actuació dels diputats.

314. *Cortes...*, vol. II, p. 484, 504-505, 506-507 i 510-511; vol. II, p. 60.

315. Cf. el nomenament de diputat, juntament amb el dels altres diputats del braç reial, a M. T. FERRER, «Els primers diputats de la Generalitat...», p. 264-269; el mateix document, amb la part llatina traduïda al català i la resta adaptada al català modern, a M. T. FERRER, *Els orígens de la Generalitat de Catalunya...*, doc. 2, p. 47-60. Cf. també M. T. FERRER, «1359-1362. Berenguer de Cruïlles», vol. I, p. 54 i 56; M. T. FERRER, «Les Corts de Catalunya i la creació de la Diputació del General...», p. 880-891, on segueixo l'actuació dels diputats.

316. MAX TURULL RUBINAT, «Síndicos a cortes, perfil social, político e institucional de los representantes ciudadanos a cortes y parlamentos en Cataluña (1333-1393)», a *XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó: El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta: (Barcelona-Lleida, 7-12 de setembre de 2000): Actes*, Barcelona, Universitat de Barcelona, Publicacions, 2003, vol. III, p. 989-1012.

317. M. TURULL RUBINAT, «Síndicos a cortes...», p. 991-993.

pat set vegades el càrrec de paer de Cervera, comptant de 1333 a 1360.³¹⁸ Sembla que pertanyia a una família ben situada econòmicament; el seu nét tenia una de les fortunes més considerables de Cervera.³¹⁹

* * *

Tots els diputats elegits a la Cort de Cervera de 1359 foren persones molt notables, tant els diputats dels quals he presentat una semblança com els diputats consellers o consultors, que no he pogut estudiar per tal de no allargar-me més, amb l'excepció d'Arnau de Messina. D'alguns ha estat més difícil trobar notícies que d'altres, però almenys és un primer pas per conèixer aquests personatges que han passat a la història com els primers diputats de la Generalitat de Catalunya.

318. Max TURULL RUBINAT, «Relació nominal per ordre alfabètic i cronològic de paers, consellers i electors de la Paeria de Cervera entre 1331 i 1395», *Miscel·lània Cerverina*, núm. 8 (1992), p. 155-193, concretament p. 158.

319. M. TURULL RUBINAT, «Síndicos a cortes...», p. 1001.